

ESKİŞEHİR OSMANGAZI ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ÖZEL EĞİTİM BİLİM DALI

**ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN ÇOCUĞA SAHİP
ANNE-BABALARIN AİLE KATILIMLARI VE AİLE
KATILIMLARINI ETKİLEYEN ETMENLERİN İNCELENMESİ**

Havva PAMUK

Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir, 2019

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ÖZEL EĞİTİM BİLİM DALI

**ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN ÇOCUĞA SAHİP
ANNE-BABALARIN AİLE KATILIMLARI VE AİLE
KATILIMLARINI ETKİLEYEN ETMENLERİN İNCELENMESİ**

Havva PAMUK

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mine SÖNMEZ KARTAL

Eskişehir, 2019

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Havva PAMUK tarafından hazırlanan “Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Anne-Babaların Aile Katılımları ve Aile Katılımlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi” başlıklı bu tez, 29/05/2019 tarihinde *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği*'nin ilgili maddeleri uyarınca yapılan **Tez Savunma Sınavı** sonucunda **başarılı** bulunarak, jürimiz tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

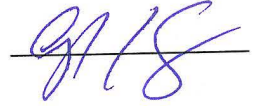
Görevi

Unvanı Adı SOYADI

İmza

Jüri Başkanı :

Dr. Öğr. Üyesi Özlem GÜMÜŞKAYA

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Mine SÖNMEZ KARTAL

Üye:

Dr. Öğr. Üyesi Meral MELEKOĞLU

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne-babaların aile katılımları ve aile katılımlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi başlıklı tezin bizzat tarafımda hazırlanan, özgün bir çalışma olduğunu; bu çalışmanın tüm aşamalarında (hazırlık, veri toplama, analiz, bilgilerin sunumu ve raporlaştırma vb.) bilimsel etik ilke ve kurallara uygun olarak hareket ettiğimi; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri, bilgi vb. için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara çalışmanın kaynakçasında yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, herhangi bir biçimde bu çalışmamla ilgili yukarıdaki beyanıma aykırı bir durumun saptanması halinde, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçların sorumluluğunu kabul ettiğimi bildiririm.

02/ 05/ 2019

Hayva PAMUK

Teşekkür

Eğitim hayatım boyunca gelişimime katkıda bulunmuş bütün öğretmenlerim başta olmak üzere; lisansüstü eğitimime devam etmem için beni yüreklendiren ve bana inanan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Suad SAKALLI GÜMÜŞ'e, yüksek lisans eğitimimde ve tez çalışmamın yürütülmesinde gerekli destek ve ilgisini benden asla esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Mine SÖNMEZ KARTAL'a, eğitim hayatımın her aşamasında olduğu gibi yüksek lisans eğitimimde de maddi manevi yardımlarıyla her zaman yanımda olan kıymetli aileme, bana inanan çalışmalarımı destekleyen arkadaşlarım Şeyma Örten, Tuğçe Dönmezer, Rümeysa Kocaibrahimoğlu ve kıymetli ev arkadaşım Elif Yücel başta olmak üzere tüm arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim. Bununla birlikte tez çalışmamı yürütürken çalışmama katılan değerli katılımcılara, bana yardımcı olan öğretmenlere teşekkür ederim. Mevcut çalışmamı tüm özel gereksinimi olan çocuklara adıyorum...

İçindekiler

Teşekkür.....	i
İçindekiler	ii
Tablolar Listesi	iv
Şekiller Listesi	v
Özet.....	1
Abstract.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. Giriş.....	5
1.1. Problem Durumu	6
1.2. Araştırmanın Amacı	7
1.3. Araştırmanın Önemi	7
1.4. Sınırlılıklar.....	8
1.5. Tanımlar	9
İKİNCİ BÖLÜM.....	10
2. Kavramsal Çerçeve	10
2.1. Özel Gereksinimi Olan Bireyler	10
2.2. Aile ve Aile ile İlgili Tanımlar	12
2.3. Özel Gereksinimi Olan Bireylerin Eğitiminde Aile Katılımı.....	13
2.3.1. Anne katılımı.....	14
2.3.2. Baba katılımı	15
2.3.3. Diğer aile üyelerinin katılımı	16
2.4. Aile Katılım Türleri.....	17
2.5. Aile Katılımının Yararları	19
2.6. Aile Katılımını Etkileyen Etmenler.....	19
2.7. İlgili Araştırmalar	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	24
3. Yöntem.....	24
3.1. Araştırma Deseni	24
3.2. Çalışma Grubu.....	24
3.3. Veri Toplama Araçları.....	26
3.4. Verilerin Toplanması.....	27
3.5. Verilerin Çözümlemesi.....	28
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	29

4. Bulgular.....	29
4.1. Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Anne- Babaların Aile Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular	29
4.2. Ailelerin Anne ya da Baba Olma Durumlarına Göre Katılımlarına İlişkin Bulgular	30
4.3. Ailelerin Yaş Durumlarına Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular	30
4.4. Ailelerin Meslek Durumlarına Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular	32
4.5. Ailelerin Eğitim Düzeylerine Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular.....	33
4.6. Özel Gereksinimi Olan Çocukların Yetersizlik Türüne Göre Ailelerinin Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular	35
4.7. Özel Gereksinimi Olan Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular	37
BEŞİNCİ BÖLÜM	40
5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler	40
5.1. Sonuç	40
5.2. Tartışma.....	42
5.3. Öneriler.....	47
KAYNAKÇA.....	49
EKLER.....	55
ÖZGEÇMİŞ	59

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
3.1	Araştırmaya Katılan Velilerin Yakınlık Durumları	25
3.2	Araştırmaya Katılan Velilerin Yaş Durumları	25
3.3	Araştırmaya Katılan Velilerin Meslek Durumları	25
3.4.	Araştırmaya Katılan Velilerin Eğitim Durumları	25
3.5.	Araştırmaya Katılan Velilerin Çocuklarının Yetersizlik Türü Durumları	25
3.6.	Araştırmaya Katılan Velilerin Çocuklarının Yaş Durumları	26
4.1.	Ailelerin Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular	29
4.2.	Ailelerin Anne ya da Baba Olma Durumlarına Göre Katılımlarına İlişkin Bulgular	30
4.3.	Ailelerin Yaş Durumlarına Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular	31
4.4.	Ailelerin Meslek Durumlarına Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular	33
4.5.	Ailelerin Eğitim Düzeylerine Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular	34
4.6.	Özel Gereksinimi Olan Çocukların Yetersizlik Türüne Göre Ailelerinin katılım Durumlarına İlişkin Bulgular	36
4.7.	Özel Gereksinimi Olan Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular	37

Şekiller Listesi

Şekil Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
4.1	Özel Gereksinime Sahip Olan Ebeveynlerin Çocuklarının Eğitimi İle İlgili Olarak Diğer Aileler ile Konuşma Durumu	38

Özet

Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Anne-Babaların Aile Katılımları ve Aile Katılımlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi

Havva PAMUK

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mine SÖNMEZ KARTAL

2019

Amaç: Bu araştırmanın amacı; özel gereksinimi olan bireylerin anne ve babalarının aile katılımlarını etkileyen etmenlerin neler olduğunu ortaya çıkarmaktır. Buna göre ailelerin katılım düzeylerinin yaşlarına, anne ya da baba olma durumlarına, mesleklerine, eğitim düzeylerine, özel gereksinimi olan çocuğun yetersizlik türüne ve yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

Yöntem: Bu araştırmaya 37'si anneler 57'si anneler olmak üzere toplamda 94 ebeveyn katılmıştır. Araştırmada nicel desenine dayalı tarama modeli kullanılmıştır. Toplanan verilerin analizinde bağımsız değişken düzeyi iki ve normal dağılım sağlayan boyut puanları için ilişkisiz örneklem t testi, normal dağılım sağlamayan boyut puanları için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Bağımsız değişken düzeyi ikiden fazla ve normal dağılım sağlayan boyut puanları için varyans analizi (ANOVA), normal dağılım sağlamayan boyut puanları için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Bağımsız değişken sayısı ikiden fazla olduğu durumda tespit edilen anlamlı farklılığın hangi düzeyler arasında olduğunu belirlemek amacıyla ANOVA için post hoc testlerinden Benforoni testi kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmada anne ya da baba olma durumuna göre katılımın farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin yaşlarına göre bakıldığında sadece okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler boyutunda 41 yaş ve üzeri ebeveynlerin katılımının farklılaştığı görülmüştür. Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin mesleklerine göre incelendiğinde okulda aile katılımı, evde aile katılımı ve diğer aileler ile kurulan iletişim konusu boyutlarında mesleği ev hanımı, işsiz, işçi, esnaf olan ebeveynlerin katılımları daha yüksek bulunmuştur. Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre yapılan karşılaştırmalarda okulda aile katılımı ve evde aile katılımı boyutlarında üniversite mezunu anne babaların katılım puanları daha

düşük bulunmuştur. Özel gereksinimi olan çocuğun yaşına göre bakıldığında ise, 12 yaş ve üzeri çocuğu olan ebeveynlerin okulda aile katılımı ve evde aile katılımı boyutlarında katılım puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sonuç ve Öneriler: Araştırmanın sonucunda elde edilen bulguların genellenebilmesi amacıyla aile katılımını etkileyen etmenleri inceleyen daha fazla araştırma yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Gelecek araştırmalara yönelik olarak doğrudan özel gereksinimi olan çocukların ailelerinin katılımlarını ölçmeyi hedefleyen ölçekler geliştirilmesi ve aile katılımını etkileyen etmenler konulu araştırmaların bu ölçekler kullanılarak yürütülmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Aile, Aile katılımı, Aile katılımını etkileyen etmenler, Özel gereksinimi olan bireyler, Özel eğitim

Abstract

Examination of Family Participation and Factors That Affect Family Participation of Parents of Children with Special Needs

Havva PAMUK

Eskisehir Osmangazi University Institute of Educational Sciences

Department of Special Education

Advisor: Assist. Prof. Dr. Mine SÖNMEZ KARTAL

2019

Purpose: The purpose of this research is to find out factors that affect family participation of parents of children with special needs. It has been investigated whether participation of parents varies according to age, being mother or father, occupation, educational level, disability type and age of children with special needs.

Method: A total of 94 parents, 37 mothers and 57 fathers, participated in this study. The method of this research is survey research model based on quantitative research design. In the analysis of the data collected, T- test was used for two independent variables and had a normal distribution for size scores. Mann whitney U Test was used for size scores of abnormal distribution. ANOVA is used for more than two variables and had a normal distribution for size scores. Kruskal Wallis H was used for abnormal distribution. Benforoni test has used following ANOVA in order to determine the level of significant difference between two independent variables.

Results: In this research, it was concluded that the participation did not differ according to being a mother or a father. It has been observed that the participation of parents aged 41 and over differed. The participation of parents were found to be higher in the family whose profession was housewife, unemployed, workers and tradesman in the dimensions of parent participation at home, parent participation at school and subject of communication with other families. Families compared to educational levels, family participation scores of parents of children with special needs were lower for university graduates in dimensions of participation at home and participation at school. Families compared to age, parents with children aged 12 years and older had higher participation scores in the dimensions of participation at home and participation at school.

Conclusion and Suggestions: it is concluded that more research is needed to investigate the factors that affect family participation in order to generalize the findings of

the study. For future research, it is recommended to carry out research on the factors that affect family participation through this scale and to develop scales aiming to measure the participation of families of children with special needs.

Keywords: Family, Family participation, Factors that affect of family participation, Children with special needs, Special education

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Giriş

Çocuğun gelişiminde ve yaşamında önemli bir yere sahip olan aile, toplumun temelini oluşturan önemli bir kurum olarak görülmektedir. Doğumla birlikte içinde yaşanılan topluma uyum sağlamak için gerekli olan toplumsal ve ahlaki değerlerin aktarımı ailede başlar. Aile var olduğu günden bugüne bir çocuğun sosyalleşmeyi öğrendiği toplumsal bir kurum olarak ifade edilmektedir (Kır, 2011 s. 389). Toplumsallaşma, bireyi topluma kazandırma ve topluma uyum süreçlerini içermektedir. Bu da gerçek anlamda ancak eğitimle gerçekleşmektedir (Çelikkaya, 1996 s. 53). Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren ailelerin çocuklarının eğitimlerine yönelik katılımlarına yönelik öneminin artması, öğrencilerin akademik başarısını arttırmaya yönelik arayışlar, alanyazında aile katılımı konusuna olan ilginin oluşmasında etkili olmuştur (Lindberg ve Oguz, 2016, s. 2). Normal gelişim gösteren bireylerin yanı sıra özel gereksinimi olan bireylerin gelişimlerini desteklemek için de ailelerinin destek ve yardımlarına ihtiyaç vardır. Bu konuda atılan önemli adımlardan bir tanesi; Amerika Birleşik Devletleri'nde 1975 yılında yürürlüğe giren P.L. 94-142 "Herkes için Eğitim" yasasıdır. Bu yasayla birlikte özellikle özel gereksinimi olan çocuklar için ailelerin, çocuklarının eğitim programına katılımı ve ailelerin katılımlarının önemi, ilk kez vurgulanmıştır. Ülkemizde de yasalar, özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne-babaların, çocuklarının eğitimlerinin her aşamasına katılmalarının önemini ve gerekliliğini açıkça ifade etmektedir (MEB, 2018, s. 3). Özel gereksinimi olan bireylerin eğitimleri Türkiye'de ve dünyada özel olarak yetiştirilmiş personeller eşliğinde çeşitli eğitim kurumlarınca sağlanmaktadır; ancak özel gereksinimi olan bireylerin gelişimleri için her ne kadar kurumlar ve personeller var olsa da özel gereksinimi olan bireylerin ailelerinin de çocuklarının eğitim süreçlerine katılması gerekmektedir.

Alanyazında yapılan bazı araştırmalara göre çocukların okul başarılarını sağlayan etmen, aile ve çocukların gelir düzeyi ya da sahip oldukları sosyal kültürel statüleri değil ailelerin çocukları için öğrenmeyi kolaylaştırıcı bir ev yaratmaları ve ailelerin çocuklarının geleceği ile ilgili gerçekçi beklentiler geliştirmeleri, çocuklarının okuldaki ve toplumdaki eğitimlerine katılmaları ile ilgilidir (Henderson ve Berla 1994, Akt., Sönmez, 2012, s. 123). Toplum içerisinde var olan normal gelişim gösteren bireylerin yanı sıra özel gereksinimi olan bireylerin de ailelerinin aile katılımlarının sağlanması gerekmektedir. Özel

gereksinimi olan çocukların ailelerinin katılım düzeylerinin arttırabilmesi için ise ailelerin katılım düzeylerine etki eden değişkenlerin de bilinmesi gerekliliği vardır.

1.1. Problem Durumu

Ailenin en temel ve en önemli işlevlerinden birisi, bir çocuğun dünyaya getirilmesidir (Cavkaytar, 2012, s. 10). Bu işlevin yerine getirebilmesi için ailenin katılımı gerekmektedir. Aile katılımı ailelerin çocuklarının evdeki çalışmalarına katılımlarından okuldaki etkinliklerinin tamamına katılmayı ifade eden geniş bir tanımdır (Oğuz, 2012, s. 8). Aile katılımının hem normal gelişim gösteren hem de özel gereksinimi olan bireylerin eğitiminde gerekliliği vardır ve tüm yaş gruplarındaki bireylerin eğitiminde ailenin katılımının yeri ve önemi büyüktür (Stephenson ve Dowricke, 2000, s. 35). Özellikle aile desteğine daha fazla ihtiyaç duyan özel gereksinimi olan çocuklar için günümüze geldiğinde özel eğitim kurumlarının sayısı yeterli olmasına rağmen, özel eğitim kurumlarının tek başına her anlamda yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir (Çakıroğlu, 2016, s. 8). Bu yüzden ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine katılımları gerekmektedir. Ailelerin etkili katılım süreçlerine dâhil olmaları için gerekli düzenleme ve çalışmaların yapılması için ise, özel gereksinimi olan çocukların ailelerinin katılım düzeyinin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Ülkemizdeki alanyazına bakıldığında özel gereksinimi olan çocukların ailelerinin aile katılım düzeylerini ve aile katılım düzeylerini etkileyen etmenleri inceleyen araştırma sayısı oldukça sınırlıdır.

Alanyazında anne-babalarının eğitime katılımlarının çocukların gelişimlerini ve başarılarını etkilediği sıklıkla vurgulanmaktadır (Özbey, 2012, s. 148). Çocuğunun eğitim süreçlerine karşı doğru tutumlara sahip olan ailelerin, çocuğunun eğitimine en büyük katkıyı sağlayan kişiler olduğu söylenebilir. Ancak anne-babaların katılımlarını etkileyen faktörler de bulunmaktadır ve bu faktörler açıkça bilinmedikçe katılımı karşılaşılan olumsuz durum ve problemlere karşı önlemler alınamamaktadır. Özel gereksinimi olan bireylerin anne ve babalarının katılımlarına çok fazla gereksinim duyulması, aile üyelerinin katılım düzeylerini ve katılımlarını etkileyen faktörlerin bilinmesi ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Ancak özellikle ulusal alanyazında özel gereksinimi olan çocukların ailelerinin aile katılımlarını etkileyen koşullara ilişkin çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda bu çalışmada ele alınan temel problem, ülkemizde özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin, çocuklarının eğitimlerine katılım düzeyini belirlemek ve bu katılım düzeyi ile ilgili anne-baba olma, yaş, meslek, eğitim düzeyi, yetersizliğin türü ve yetersizliği olan çocuğun yaşı gibi faktörlerin katılım düzeyi ile ilişkisini belirlemektir

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne ve babaların aile katılımları ve aile katılımlarını etkileyen bazı değişkenler incelenmiştir. Bu değişkenler; ailelerin anne ya da baba olma durumları, yaşı, meslek türü, eğitim düzeyi, özel gereksinimi olan çocuğun yetersizliğinin türü ve özel gereksinimi olan çocuğun yaşı olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın genel amacı özel gereksinimi olan çocukların anne ve babalarının aile katılım düzeylerinin ölçülmesi ve bu düzeylere etki eden çeşitli değişkenlerin belirlenmesidir. Bu sebeple araştırmada genel amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ailelerin katılımları ne düzeydedir?
2. Ailelerin katılım düzeyi anne ya da baba olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
3. Ailelerin katılım düzeyi yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
4. Ailelerin katılım düzeyi ailelerin mesleğine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Ailelerin katılım düzeyi ailelerin eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Ailelerin katılım düzeyi yetersizliği olan çocuğunun yetersizlik türüne göre farklılaşmakta mıdır?
7. Ailelerin katılım düzeyi yetersizliği olan çocuğunun yaşına göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Özel eğitim hizmetleri yönetmeliğine göre özel eğitimin temel ilkelerinden biri ailelerin, özel eğitim sürecinin her aşamasına aktif katılmalarının sağlanmasıdır. (MEB, 2018, s. 1-18). Bu ilke ile özel eğitimde özel gereksinimi olan çocukların eğitim süreçlerinde ailelerin katılımının gerekliliği ve önemi vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra, özel eğitim hizmetleri yönetmeliğine göre özel eğitim hizmetlerinin özel eğitim ihtiyacı olan bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan, toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanıp yürütülmesi ilkesi, özel eğitimin özel gereksinimi olan çocuğun ailesinden ayrı olarak düşünülmemeyeceği fikrini ortaya çıkarmaktadır (MEB, 2018, s. 2). Özel gereksinimi olan çocukların zamanlarının büyük çoğunluğunu evde geçirmeleri ve okulda öğrendikleri becerileri evde yaptıkları uygulamalarla kalıcı hale getirmelerinin gerekmesi nedeniyle ailelerin çocuklarının eğitimine katılımı çok önemlidir. Alanyazına bakıldığında aile kurumunun işlevlerinin olduğu ve bu işlevlerin çeşitli şekilde tanımlandığı görülebilir ve aile kurumunun

işlevlerinden bir tanesi eğitimidir (Murdock, 1946, s. 1; Cavkaytar, 2012, s. 1-15). Özel gereksinimi olan bireyler, yaşamlarının her alanında olduğu gibi eğitim alanında da normal çocuklara oranla ailelerinin desteğine daha çok gereksinim duyarlar. Bu sebeple; normal gelişim gösteren bireylerin yanı sıra özel gereksinimi olan bireylerin ailelerinin, ailenin fonksiyonlarından olan eğitimi yerine getirmeleri son derece önemlidir. Anne babalar özel gereksinimi olan bireylerin okul dışı performansı hakkında bilgi kaynağı olmakta, eğitim programının amaçlarının belirlenmesinde katkıda bulunmakta, eğitimin evde uygulanması ve genellenmesi boyutuna yardımcı olmaktadır. Bu sebeple özel gereksinimi olan çocuklar özellikle okul yaşamına başladıktan sonra süreç içerisinde ailelerin etkin katılımının önemi daha da artmaktadır. Alanyazına bakıldığında ailelerin aile katılımında pek çok sorunlar yaşadığı bilinmektedir. Ancak ailelerin etkin katılımının da farklı değişkenlerden etkilendiği konusu da alanyazında sıklıkla belirtilmektedir (Sönmez, 2012, s. 131). Bu değişkenlerin etkisiyle ailelerin katılımlarının azaldığı ya da arttığı düşünülmektedir. Türkiye’de özel gereksinimi olan bireylerin anne ve babalarının katılımını ölçen çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bu çalışma özel gereksinimi olan bireylerin ailelerin katılımını ortaya koyacak bir çalışma olması açısından önemlidir. Bunun yanı sıra, yapılan araştırmada ailelerin katılımlarına etki eden değişkenlerin belirlenmesi, özel gereksinimi olan bireylerin ailelerinin katılımlarını arttırıcı programlar geliştirilmesi ve gerekli hamlelerin yapılmasına yardım edecek olması açısından önemlidir.

1.4. Sınırlılıklar

Özel gereksinimi olan bireylerin ailelerinin aile katılımlarını ve aile katılımlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi amacıyla planlanan bu araştırma; Millî Eğitim Bakanlığı Gaziantep İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı olarak Gaziantep ilk ve ortaokullarında eğitim gören özel gereksinimi olan bireylerin anne ve babalarının görüşleri ile sınırlıdır. Bunun yanı sıra bu araştırmada ele alınan değişkenler özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne ve babaların aile katılımlarını etkilediği düşünülen bazı değişkenler ile sınırlıdır. Bunun yanı sıra mevcut ölçeğin sadece özel gereksinimi olan bireyler için değil aynı zamanda normal gelişim gösteren bireyler için hazırlanmış olması ölçeğin sınırlılıkları arasındadır.

1.5. Tanımlar

Aile: Özel eğitime ihtiyacı olan bireyin anne, baba ve kardeşleri ya da kanunen bakmakla yükümlü olan kişi veya kurum temsilcisini ifade etmektedir. (MEB, 2018, s. 1).

Aile Katılımı: Aile ile eğitim kurumları arasında iletişim ve sürekliliğin artırılmasıyla eğitim programının zenginleştirilmesi, ailenin desteklenmesi, eğitilmesi ve eğitime katılımlarının sağlanmasına yönelik sistemli bir yaklaşımdır (Ensari ve Zenbat, 1999; Akt., Sönmez, 2012, s. 124).

Veli: Öğrencinin anne/babasını veya kanuni sorumluluğunu üstlenen kişiyi (MEB, 2018, s. 2) ifade etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kavramsal Çerçeve

Bireyin doğup büyüdüğü çevreye uyum sağlaması ve gelişimi için en önemli gereksinimlerden bir tanesi eğitimidir. Etkili bir eğitim süreci içinse, bireyin ev ve okulda bulunan çevresinin bir arada olması ve birbirini tamamlar nitelikte olması gerekmektedir (Şimşek ve Tanaydın, 2002, s. 13). Özyürek (1983, s. 61) eğitim sisteminin en temel ve önemli öğelerinin öğretmen, öğrenci ve veli olduğunu ve eğitimden etkili ve başarılı sonuçlar alınmasının bu üç ögenin düzenli ve işbirliği içinde çalışmasına bağlı olduğunu ifade etmiştir. Ailelerin bu üç ögeden biri olarak üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeleri ile başarılı bir eğitim sürecinden söz edilebilir.

Bir çocuk eğitim süreçlerinde okul dışındaki hayatını ailesiyle ve toplumsal çevresiyle geçirmektedir. Bu durum hem normal gelişim gösteren hem de özel gereksinimi olan çocuklar için de geçerlidir. Özel gereksinimi olan çocuklar da eğitim süreçleri boyunca ailelerinin desteğine ve eğitim süreçlerine katılımlarına çok fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Bu sebeple ailelerin katılımları önemli bir konu haline gelmektedir. Bu yüzden de ailelerin katılımını ve katılımı etkileyen etmenleri bilmek önemlidir. Çünkü bu sayede daha etkili bir aile katılım süreci yaratılabilir ve özel gereksinimi olan çocukların eğitim süreçleri planlanabilir.

2.1. Özel Gereksinimi Olan Bireyler

Özel gereksinimi olan bireyin tanımı çeşitlilik gösterse de üzerinde durulan birkaç tanım bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (2018, s. 2) yer alan tanımına göre, özel eğitim ihtiyacı olan birey, çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarına göre beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireyi ifade etmektedir. Bunun yanı sıra alanyazında yapılan bir başka tanıma göre, özel gereksinimi olan bireyler bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal özellikleri yönünden akranlarından farklı gereksinimleri olan bireylerdir (Çakıroğlu, 2016, s. 4). Özel gereksinimi olan bireyler üzerinde genellemeler yapmak pek mümkün değildir Bunun sebebi ise genel olarak bakıldığında özel gereksinimi olan bireylerin yetersizliklerinin türünün, derecesinin ve özelliklerinin birbirlerinden farklılık göstermesidir (Kargın, 2004, s. 1).

Özel gereksinimi olan bireylere yönelik sınıflandırmanın çeşitli yollarla yapıldığı bilinmektedir. Ülkemizde özel gereksinimi olan bireylere yönelik sınıflandırma; zihinsel yetersizlik, işitme yetersizliği, görme yetersizliği, ortopedik yetersizlik, sinir sistemi zedelenmesi ile ortaya çıkan yetersizlik, dil ve konuşma güçlüğü, özel öğrenme güçlüğü, birden fazla alanda yetersizlik, duygusal uyum güçlüğü, süreğen hastalık, otizm, sosyal uyum güçlüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ve üstün veya özel yetenek olarak yetersizlik türlerine göre sıralanmaktadır (MEB, 2006, Akt., Çakıroğlu, 2016 s. 9). Görülme sıklığı çeşitlilik gösteren bu yetersizlik gruplarındaki bireylerin tanılanmasındaki temel amaçlardan bir tanesi özel gereksinimi olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Toplumda var olan her çocuk gelişim süreçleri boyunca özel birtakım gereksinimlere ihtiyaç duymakta ve bu gereksinimler doğrultusunda eğitim ihtiyaçları farklılaşmaktadır. Özel eğitim boyutunsa ise özel gereksinimi olan çocuklar duygusal, duygusal veya öğrenme problemleri açısından ek desteklere ihtiyaç duyan bireyler olarak ifade edilmektedir (Çakıroğlu, 2016 s. 4).

Özel gereksinimi olan bireyler normal gelişim gösteren bireylerden anlamlı derecede farklılaştığı için özel gereksinimi olan bireylere yönelik ihtiyaçlara cevap verebilecek yeni eğitim ortamlarına ihtiyaç duyulmuştur. Buradan hareketle özel eğitim ortaya çıkmıştır. Özel eğitim, öğrencinin yetersizliğinden kaynaklanan gereksinimlerini karşılamak için eğitimin öğrenciye göre bireyselleştirilmesi anlamına gelmektedir (Turnbull, Turnbull ve Wehmeyer, 2007, s. 1).

Özel eğitimi tanımlarken öncelikle eğitimin kime verileceği, özel eğitimde ne öğretileceği ve özel eğitimin nerede yapılacağı ve bu eğitimi kimin vereceği sorularına yanıt verilmesi gerekmektedir (Eripek, 2007, s. 1). Özel eğitim süreci, üniversitelerin özel eğitim bölümünde yetiştirilmiş personellerin yanı sıra alanında uzman farklı alanlarda yetiştirilmiş uzmanlar tarafından da yürütülebilmektedir. (Çakıroğlu, 2016, s. 8). Özel eğitim sürecinde özel gereksinimi olan çocuklara ne öğretileceği ise özel gereksinimi olan çocuğun bireysel ihtiyaçlarına göre düzenlenmektedir. Ülkemizde Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre ‘Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin öncelikle yetersizliği olmayan akranlarının devam ettiği sınıflar olmak üzere, özel eğitim sınıfı, gündüzlü özel eğitim okulu, yatılı özel eğitim okulu gibi en az sınırlandırılmış ortamdan en çok sınırlandırılmış ortamda eğitimlerini sürdürmelerini sağlayacak şekilde yerleştirilmelerine dikkat edilir. (MEB, 2018, s. 1-18). Bu eğitim ortamlarının amacı, çocuklara en az kısıtlayıcı ortamda eğitim vermektir. “En az kısıtlayıcı eğitim ortamı, özel gereksinimi olan bir öğ-

rencinin ailesi ve akranlarıyla en fazla birlikte olabileceği ve aynı zamanda eğitim gereksinimlerinin en iyi şekilde karşılanabileceği eğitim ortamı” olarak adlandırılmaktadır (Kırcaali-İftar, 1992, s. 45-50). Özel gereksinimi olan bireylerin eğitim ortamlarında yer alırken kazandığı becerileri okul dışındaki hayatta genelleyebilmesi son derece önemli olan bir başka noktadır. En az kısıtlayıcı ortamı yetersizliği olan bireyden bireye değişebilmektedir. En az kısıtlayıcı ortamı bazen yatılı/ gündüzlü özel eğitim okulları olabilmekteyken bazense normal gelişim gösteren akranlarla birlikte eğitim alınan kaynaştırma sınıfları olabilmektedir. (Kargın, 2004, s. 5) Ortam ne olursa olsun ailelerin çocuklarının eğitimlerine katılımlarının en önemli gereksinim olduğu söylenebilir.

2.2. Aile ve Aile ile İlgili Tanımlar

Aile ve aile ile ilgili temel kavramlar incelendiğinde bu kavramlar arasında aile kavramının tanımının önemli bir yere sahip olduğu bilinmekte ve zaman içerisinde aile tanımının değişikliğe uğradığı görülmektedir. Geçmişten günümüze bakıldığında; Başbakanlık aile araştırma kurumu aileyi, bir toplumda hukuki temele dayalı olarak evlilik ve akraba bağlılığı oluşmuş aynı ortamda yaşayan bireylerden oluşan toplumsal kurum olarak tanımlamaktadır (Başbakanlık, 1990). Alanyazındaki bir diğer tanıma göre ise en küçük toplumsal birim olarak tanımlanan aile, bireylerin içinde doğdukları ve yaşamlarının büyük bir kısmını birlikte geçirdikleri sosyal bir grubu ifade etmektedir (Cavkaytar, 2012, s. 8). Turnbull vd. (2007, s. 1) tarafından yapılan bir tanıma göre aile, çocuğun yakınları, boşanma ya da yeniden evlenme durumunda akrabalık ilişkileri farklılaşmış bireyler olarak da düşünülmektedir. Buradan hareketle aile ile ilgili tanımların değişiminde kültürel yapıların ve tanımın yapıldığı dönemin etkisi olduğu söylenebilir.

Aile kurumunun en önemli özelliği aile işlevlerini düzenli olarak yerine getirmesidir. Ailenin işlevleri ise alan yazında genel olarak ekonomik ihtiyaçları karşılamak, statü sağlamak, çocukların eğitimini planlamak, din eğitimi vermek, boş zaman faaliyetleri gerçekleştirmek, aile üyelerinin birbirini koruması ve karşılıklı sevgi ortamı yaratmak olarak sayılmaktadır (Cavkaytar, 2012, s. 9). Ailenin işlevlerinin tamamı hem normal gelişim gösteren aile bireylerinden oluşan ailelerde hem de yetersizliği olan birey ve bireylerden oluşan ailelerde yerine getirilmesi gereken işlevlerdir. Yukarıda sayılan işlevlerin tamamının yerine getirilmesi ile olumlu bir aile ortamından söz etmek mümkün olabilir. Özellikle özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin çocuklarının gereksinimlerini karşılamada ailenin işlevlerini yerine getirmeleri son derece önemlidir. Ailelerin, aile işlevlerinden biri olan çocuklarının eğitimlerini planlama işlevini yerine getirmeleri ile aile

katılımı sağlanabilir ve başarılı bir eğitim süreci gerçekleştirilebilir. Bunun için de öncelikle özel gereksinimi olan çocukların özelliklerinin, ihtiyaçlarının ve eğitim süreçlerinin bilinmesine ihtiyaç vardır.

2.3. Özel Gereksinimi Olan Bireylerin Eğitiminde Aile Katılımı

Özel gereksinimi olan bireylerin eğitimlerindeki başarı düzeylerinde etkili olan çeşitli değişkenler bulunmaktadır. Bu değişkenlerden birinin de özel gereksinimi olan bireylerin anne ve babalarının sahip olduğu özelliklerin olduğu söylenebilir (Sönmez, 2012, s. 132). Ailelerin sahip oldukları özellikler her bir aile için değişebilmekle birlikte ailenin özellikleri ve yapısı ne olursa olsun hem normal gelişim gösteren hem de özel gereksinimi olan bireylerin eğitimlerinde ailelere büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumlulukların ne kadar yerine getirildiğine ise ailelerin katılım durumlarını inceleyerek karar verilebilmektedir. Alanyazında aile katılımına yönelik birbirine yakın anlama gelen çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Aile katılımıyla ilgili tanımların çeşitlilik göstermesinin yanında alanyazında sıklıkla kullanılan aile katılımı ile ilgili aynı anlamı ifade eden terimler de bulunmaktadır. Aile katılımı ile ilgili olarak kullanılan bazı terimler; ‘okul-aile işbirliği’, ‘aile katılımı’ ya da ‘ortak olarak aileler’ terimleridir (Coyote, 2007, s. 1). İzleyen paragrafta aile katılımına ilişkin bazı tanımlara yer verilmektedir.

Gordon (1970, Akt., Toros, 2011, s. 7) aile katılımını çocuğun öğretimi sırasında okul ve aile arasında iletişim sağlama, bu süreçte okulun anne-baba gereksinimlerine karşı duyarlı olması ve gereklilikleri yerine getirmesi şeklinde geniş bir kavram olarak açıklamıştır. Epstein (1995, s. 701-712) tarafından yapılan tanıma göre aile katılımı, anne babaya bir konuda belirli becerilerin öğretilmesi, sosyal ve duygusal destek verilmesi anne baba kurumlar arasında bilgi alışverişi yapılması, ailenin çocuğunun eğitimde okul içerisindeki etkinliklere katılımı, çocuk ve anne baba arasında uygun iletişimin geliştirilmesi ve aileye toplumsal kaynaklara ulaşmada yardım sağlama şeklinde gerçekleşebilen çok boyutlu bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Yapılan tanımlardan bir diğerine göre aile katılımı, anne babaların çocuklarının gelişim ve eğitim süreçlerine katkıda bulunmaları için organize edilmiş etkinlikler bütünüdür (Tezel-Şahin ve Ünver, 2005, s. 23). Fantuzzo, Tighe ve Childs (2000, s. 370) aile katılımını, ebeveynlerin çocuklarının gelişimine ve akademik öğrenmelerine katılımını ifade eden ve ev ortamı ile okul ortamı arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine odaklanan bir kavram olarak ifade etmektedir. Grolnick ve Slowiaczek (1994, s. 237-252) ise aile katılımını, anne baba ve çocuk arasındaki iletişim ve etkileşimler temelinde ele almışlardır. Buna göre anne baba katılımını; davranışsal,

bilişsel ve bireysel katılım olmak üzere üç boyutta kavramsallaştırmışlardır. Davranışsal katılım, anne babanın çocuğunun eğitim gördüğü okulda eğitimle alakalı eğitsel ya da sosyokültürel etkinliklere gönüllü katılımını ifade etmektedir. Bilişsel katılım, çocukların eğitimlerine yönelik olarak ailelerin bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikleri içermektedir. Bireysel katılım ise, anne babanın, çocuğun eğitimle ilgili olarak olumlu tutum ve davranışlar geliştirmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiş etkinliklerden oluşmaktadır (Lindberg, 2017, s. 52-53).

Cömert ve Güleç (2004, s. 131-145)' e göre aile katılımı, ailelerin desteklenmesi, eğitilmesi ve çocuklar için geliştirilen eğitim programlarının anne babaların katılımıyla zenginleştirilmesine yönelik sistematik bir yaklaşımdır. Fishel ve Ramirez (2005, s. 371-402) anne baba katılımını, çocuklarının eğitsel ve sosyal yönden gelişimlerini desteklemek amacıyla, anne babaların çocuklarının eğitimin süreçlerine etkin bir biçimde katılması olarak tanımlamaktadır. Yapılan bir başka bir tanıma göre ise aile katılımı, anne - babanın çocuğunun eğitimi için evde bir öğretmen gibi davranmasıdır (Hughes ve Naughton, 2000, s. 241-258). Buna göre aileler birer eğitimci olarak görülmekte ve çocuklarının gelişimlerini desteklemektedirler.

Tüm bu tanımlardan yola çıkıldığında ise; aile katılımı anlayışının temel felsefesinin aile yaşamını güçlendirmek yoluyla çocuğun gelişimine katkıda bulunmak olduğu söylenebilir (Gürşimşek, Kefi ve Girgin 2007, s. 181). Özel gereksinimi olan bireylerin eğitiminde özel gereksinimi olan bireylerin aile fertlerinin her birinin katılımının önemi vardır. Katılımda annenin babanın kardeş veya kardeşlerin ayrıca büyük anne babaların etkisinden söz edilebilir. Bu sebeple de aile bireylerinin her birinin özel gereksinimi olan bireylerin eğitimine katılımları gerekmektedir. Aile üyeleri tarafından çeşitli düzeylerde gerçekleşen aile katılımında bütün aile üyelerinin desteği büyük bir anlam ifade ediyor olsa da özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerde çocuğa en yakın kişiler olarak görülen anne babaların rolü daha çok ön plana çıkmaktadır (Özbey, 2012, s. 148).

2.3.1. Anne katılımı

İster normal gelişim gösteren bir birey olsun isterse özel gereksinimi olan bir birey olsun yeni doğan her bir bireyin doğduğu andan itibaren etkileşimde buldukları ilk kişi anneleridir (Özbey, 2012, s. 149). Bir bebeğin yeme içme barınma temizlik gibi birçok fizyolojik temel ihtiyacı genellikle anneler tarafından karşılanmaktadır ve anneyle etkileşim sürecinde çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarının yanında ruhsal ve psikolojik ihtiyaçları

da karşılanmaktadır (Özbey, 2012, s. 149). Bebeklik döneminde annenin bebeğinin ihtiyaçlarını karşılarken dengeli sağlıklı tutumu anne ile bebek arasında sağlıklı bir iletişimin temelini oluşturmaktadır. İleride kurulacak olan sosyal etkileşimlerin ve edinilecek yeni kavramların temelini anne ile geliştirilen olumlu tutumlar oluşturmaktadır (Yavuzer, 2003, s. 115-153). Bilindiği üzere çocuklarla en çok etkileşim kuran kişiler anneleridir. Özellikle özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerde annelerin sorumlulukları oldukça fazla olduğu bilinmektedir (Eracar, 2003, Akt., Özbey, s. 150). Çünkü özel gereksinimi olan çocukların eğitsel ve sosyal ihtiyaçları çoğu zaman hayat boyu sürebilmektedir. Bu sebeple annelerin desteği ve katılımı çok önemlidir.

2.3.2. Baba katılımı

Bir çocuğun dünyaya gelmesi ile birlikte anneler ve babaların ebeveyn olarak oynadığı roller çocuğun gelişimi açısından son derece önemlidir. Son yıllarda gelişen toplum yapısıyla birlikte babaların katılımlarının daha çok arttığı gözlemlenmektedir. Babalar geçmişe kıyasla özel gereksinimi olan çocuklarının gelişimlerine daha çok katkı sağlamaktadır. Bazı araştırmalar çocuklar büyüdükçe babaların katılımlarının da arttığını göstermekte bunun yanı sıra çocukların yaşı ilerledikçe babaların mali destek konusunda kaygılarının büyüdüğü görülmektedir (Mehall, 2009, Akt., Özbey 2012, s. 152).

Özel gereksinimi olan çocukların tanılanmalarından sonra babaların tepkileri biraz farklılık göstermektedir. Babaların yetersizliğe karşı tutumları ve kabul aşamaları annelerinkine kıyasla daha zor ve uzun sürebilmektedir (Özbey, 2012, s. 152). Özel gereksinimi olan çocuğu ile babaların bağı babaların özel gereksinimi olan çocuklarının eğitimlerine katılımlarıyla artabilmektedir. Özel gereksinimi olan çocuğa sahip babaların katılımları kendi değerlendirmelerine göre %60, annelerin değerlendirmelerine göre ise %57 olarak belirtilmekte ve yetersizliği olan çocuğun kız ya da erkek olmasının babaların katılımlarını değiştirmedeği ileri sürülmektedir (Meral, 2006, s. 1; Özbey, 2012, s. 154).

Baba katılımı çocukla ilgilenme, erişilebilirlik ve sorumluluk olmak üzere katılımın üç boyutuyla açıklanmaya çalışılmıştır. Çocukla ilgilenme (meşguliyet) boyutu, çocukla birebir ilgilenme ve doğrudan etkileşim içermektedir. Erişilebilirlik boyutu; çocuğun çeşitli etkinlikleri sırasında çocuğun yanında hazır bulunmayı kapsamaktadır. Sorumluluk boyutu ise çocuğun gelişimi ve yaşantısı için düzenlemeler yapma ve gerekli randevu düzenlemelerini kapsamaktadır (Meral, 2006, s. 1). Babaların katılımın boyutlarını etkili bir şekilde yerine getirdiklerinde çocuklarının akademik başarılarının arttığı ve

çocuklarda istenmeyen davranışları azalttığı yapılan bazı araştırmalarca ortaya konmuştur (Amato ve Paul, 1999, s. 580).

2.3.3. Diğer aile üyelerinin katılımı

Aile sisteminin bir parçası olarak kardeşler de birbirinden etkilenebilmektedir. Kardeş ilişkileri en küçük kardeşin doğumundan yaşamın sonuna kadar süren bir ilişki olarak tanımlanmaktadır (Ahmetoğlu ve Aral, 2008, s. 330). Kardeşler ilk akran ilişkisini aile içerisinde gerçekleştirebilmektedir ve bu sayede sosyal gelişimlerine destek olurlar.

Yapılan bazı araştırmalar farklı ülke ve kültürlerde büyük anne-babaların eğitime katılımlarının değişebildiğini göstermektedir. Yetersizliği olan bir çocuğun aileye katılması ile birlikte büyük anne-babaların da bu konudan kaydı duyduğu ve üzüntü içerisine girdiği söylenmektedir. Yapılan bir araştırmada, anne ve babadan sonra aile üyelerinden özellikle anneannelerin torunlarının en çok destek sağlayanı olarak belirtilmektedir. Anneanneleri daha sonra dedeler izlemiştir (Pashos ve Mcburney, 2008, s. 311-330). Genel olarak bakıldığında büyük anne-babaların gerekli bilgi ve destek sağlanması halinde özel gereksinimi olan torunlarının iletişim gelişimlerine katkı sağladıkları görülmüştür (Shaw, 2005, Akt., Özbey, 2012, s. 161).

Ailelerle yapılan aile eğitimi ve katılımı çalışmalarına katılımın en çok anneler tarafından gerçekleştiği bilinmektedir (Cavkaytar, Batu, Kartal, Çetin ve Güllüoğınar, 2004, Akt., Özbey, 2012, s. 148). Babaların katılım düzeylerine bakıldığında ise babaların artık çocuklarının yaşamlarına ve gelişimlerine geçmişe göre daha aktif katıldıkları görülmektedir (Mehall, Spinrad, Eisenberg ve Gaerter, 2009, s. 23). Son yıllarda özel gereksinimi olan bireylerin eğitimlerine ailelerinin de katılımıyla başarılı çalışmalar gerçekleştirilmekte ve bu çalışmaların verimli sonuçları elde edilmektedir (Özbey, 2012, s. 148).

Aile katılımı, çocukların okul başarısını olumlu yönde etkileyen en önemli faktörlerden birisidir; buna göre anne babanın eğitime katılımıyla çocuklar okula daha düzenli devam eder, sınavlardan daha yüksek notlar alır, öğretmenleri tarafından verilen görevleri zamanında ve eksiksiz yerine getirirler (Erdoğan ve Demirkasımoğlu, 2010, s. 405). Buna paralel olarak çocukların okuma, yazma, matematik gibi akademik becerilerdeki başarıları artmaktadır (Baker vd., 1996, s. 563). Bu nedenle yetersizliği olan bireylerin ailelerini sürece dâhil etmek son derece önemli bir konu olarak görülmektedir. Aileler çocuklarının eğitimlerine katıldıkça katılım türleri de çeşitlilik göstermiştir. Bu noktada ise katılımın

boyutlarının belirlenmesi, katılımı artırıcı programların oluşturulması açısından bir zorunluluk olarak görülmektedir (Sucuoğlu, 1996, s. 25). İzleyen başlıkta aile katılım türleri ele alınmaktadır.

2.4. Aile Katılım Türleri

Alanyazına bakıldığında aile katılımının boyutlarının tanımlanmasında farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Okul aile ve toplumun çocukların gelişiminde etkili olabilmesi için ailelerin çeşitli düzeylerde katılımları gerekmektedir (Sönmez, 2012, s. 126). Bu bakış açısıyla Epstein (1987, s. 277-294) katılımın ebeveynlik, iletişim, gönüllülük, evde öğrenme, karar vericilik ve toplumla işbirliği olmak üzere altı düzeyde gerçekleştirilebileceğini ileri sürmüştür. İzleyen paragrafta bu katılım türleri ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

Ebeveynlik katılım türü, velilere öğrencinin eğitim ihtiyaçlarını destekleyecek bir ev ortamı yaratılması konusunda yardımcı olmak amacıyla ortaya çıkarılmış bir boyuttur. Aile katılımının en temel düzeyi olan ebeveynlik, çocukları büyütmek, onların yiyecek içecek ve barınma ihtiyaçlarının anne ve baba tarafından karşılanmasıdır (Sönmez, 2012, s. 126). Bu boyuttaki çalışmalar, ailelere sağlık, çocuk gelişimi gibi konularda verilen destekleri kapsamaktadır. Epstein vd. (2002, s. 1) bu çalışmaların sonucunda çocukların anne babaların yardımıyla yeni değerler inançlar, alışkanlıklar ve olumlu kişisel özellikler kazanacağını ileri sürmektedir.

Katılım türlerinden diğeri olan iletişimde, etkili iletişimin önemi ortaya çıkmaktadır. Modelin ikinci boyutu ev-okul ya da okul-ev iletişimi ile ilgilidir. Bu boyutun temel amacı, okul ve arasındaki iletişimi güçlendirmek yeni iletişim biçimleri ortaya koymak ve bu sayede anne babaların katılımlarını arttırmak hedeflenmektedir (Oğuz, 2012, s. 38). Aile ile iletişim süreci eğitim süreci başlar başlamaz en kısa sürede başlamalıdır. Aile ile iletişimler telefon, fax ya da internet üzerinden olabileceği gibi daha etkili bir iletişim yöntemi olarak görülen yüz yüze görüşmeler şeklinde de gerçekleştirilebilir. Aile, okul ve yetersizliği olan çocuk arasında kurulacak olan etkili iletişim ortamının sağlanması ile başarılı bir aile katılımından söz edilebilir (Turnbull ve Turnbull, 2006, s. 1).

Gönüllülük katılım türü, ailelerin okulun amaçlarını, çocukların öğrenmesini ve gelişimlerini herhangi bir zamanda ve herhangi bir yolla desteklemesi anlamına gelmektedir (Epstein, 1995, s. 701-712). Bu doğrultuda gönüllülük, okulda ya da sınıf içi etkinliklerde ailelerin desteğiyle ilgili etkinlikleri organize etmeye yönelik çalışmalardan oluştuğu söylenebilir (Oğuz, 2012, s. 42).

Aile katılım türlerinden bir diğeri olan evde öğrenme, ev çalışmalarını düzenli bir programla organize etmek anlamına gelmektedir. Ev ödevleri sayesinde çocuklar ailesiyle ve toplumla aktif paylaşımlarda bulunabilmektedir (Epstein, 1995, s. 701-712). Bu sayede aileler çocuklarının eğitimlerinde etkili rol oynayabilmektedirler. Bu katılım türüne yönelik hem Türkiye’de hem de yurtdışında gerçekleştirilen birçok aile eğitim programları mevcuttur. Alanyazında bilinen bazı aile eğitim programları Portage Erken Müdahale Programı, Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı olarak sayılabilir (Cavkaytar, 2012, s. 336-372). Bu programlar ile ailelerin çocuklarının gelişimlerine katkı sağlaması hedeflenmektedir. Özellikle özel gereksinimi olan çocukların ailelerinin evde öğrenme boyutunu doğru bir şekilde gerçekleştirmeleri özel gereksinimi olan çocukların gelişimlerini olumlu yönde etkileyebilmektedir. Ödevlerde aile katılımını araştıran Hoover-Dempsey vd. (2001, s. 195-209) de yaptıkları bir araştırmada ailelerin ev ödevlerine katılmaları gerektiğini, ailelerin katılımlarının çocuklarının gelişimlerinde olumlu yönde etkiler yaratacağı sonucuna ulaşmışlardır (Akt., Oğuz, 2012, s. 43).

Karar verme katılım türü; okulla ilgili konularda ailelerin de fikrinin alınmasını, ailelerin okul yönetiminde yer almasının sağlanmasını, okulla ailelerin birlik ya da dernek gibi oluşumları mümkün kılmasını ve ailelerin de içerisinde bulunduğu iletişim ağı geliştirilmesini kapsamaktadır (Epstein vd., 2002, s. 1). Karar alma ilişkilerin geliştirilmesi görüşlerin paylaşımı ve ortak amaçlara ulaşma anlamına gelmektedir (Epstein, 1995, s. 701-712). Karar verme katılım türünde okulu seçme, okul programını değerlendirme, finansal konuları gözden geçirme, toplumda hakları savunma gibi pek çok şekilde gerçekleşmekle birlikte bu tip katılımlarda toplantılar düzenlemek ve öğretmen-aile arasında eşgüdüm sağlamak gibi konular da önemlidir (Sönmez, 2012, s. 128). Bu katılım türünün aile açısından önemi ise, ailelerin katılımlarında kendi önemlerinin farkına varmalarına yardım etmesidir.

Toplumla işbirliği katılım türü; okul aile işbirliği için okul dışı kaynakları belirleme ve okula uygun şekilde kullanma çalışmalarını içermektedir. Bunun yanında toplumla işbirliği katılım türü, öğrenci ve ailelere yönelik okul dışında sağlık, kültür eğlence ve toplumsal destek gibi konularda bir bilgi ağı oluşturma ve son olarak ailelerin topluma yönelik hizmetlerini kapsamaktadır. Epstein vd. (2002, s. 1) bu çalışmaların ailelerin kendi içerisinde iletişimlerini arttırmasına yardım edeceğini savunmaktadır.

2.5. Aile Katılımının Yararları

Yaşadığımız yüzyılda her alanda ortaya çıkan gelişmeler mevcuttur. Ancak temelde değişmeyen tek şey aileler ve ailelerin çocuklarının merkezinde olduğu gerçeğidir (Şahin ve Özbey, 2007, s. 11). Eğitim ilk olarak içinde bulunulan çevre ile başladığı için gelişim seyrinin çocuğu desteklemekle devam etmesi gerekliliği vardır (Yazar, Çelik ve Kök, 2008, s. 234). İster özel gereksinimli, ister normal gelişim gösteren çocuklar olsun bütün ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine aktif olarak katılmaları gerekmektedir. Alanyazına bakıldığında düşük sosyo-ekonomik düzeyde ya da eğitim seviyesinin düşük olduğu ailelerde katılımın az olduğu hakkında bazı araştırma sonuçları var olsa da ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine katılmaları için yüksek sosyo-ekonomik düzey ya da yüksek eğitim seviyesine sahip olmak gibi bir şart bulunmamaktadır (Yaylacı, 1999, s. 208). İsteyen ve gönüllü olan tüm aile bireyleri çocuğunun eğitim süreçlerine etkili bir şekilde katılabilmektedir. Bu sayede ise çocukların gelişimlerine katkıda bulunmaktadırlar.

Tüm yaş gruplarında özel gereksinimi olan bireylerin eğitiminde ailelerin katılımı gerekmektedir. Uzmanlar gerçekleştirilen tüm müdahalelerin etkililiğini arttırmak için ailelerin katılımlarını sağlamak ve bunu korumak adına da üst düzey çaba göstermelidirler (Dabrowski, 2004, s. 35). Tıpkı normal gelişim gösteren çocuklar için olduğu gibi özel gereksinimi olan çocuklar ve aileleri için aile katılımı çok önemlidir (Sönmez, 2012, s. 135). Katılımın eksiksiz olarak gerçekleşmesi için sadece aileler değil öğretmenler ve kurumların da süreç içerisinde üzerine düşenleri eksiksiz yerine getirmesi gerekir. Aile katılımının veli, öğretmen ve çocuklar için çeşitli yararları vardır. Veliler için yararları: derslerde olup bitenlerden haberdar olma, okulu anlama, çocuğuna nasıl daha fazla yardımcı olacağını bilme, kendini geliştirme, güven duyma, olumlu tutum sahibi olma ve eğitimin bir parçası olan duygularını geliştirmesi olarak sayılabilir (Oğuz, 2012, s. 25).

2.6. Aile Katılımını Etkileyen Etmenler

Ailelerin çeşitli düzey ve şekillerde sağladıkları katılımın, çocuk için seçilen hedeflere ulaşma sürecini ve kalitesini etkilediği eğitimciler tarafından bilinmektedir (Özbey, 2012 s. 148). Ailelerin çoğu çocuklarının eğitimiyle nasıl daha çok ilgilenebileceğine dair bir şeyler öğrenmek istemekte ve mevcut bilgileri yetersiz kalmaktadır. Aileler her ne kadar katılım göstermek isteseler de, aile katılımını etkileyen faktörler incelendiğinde, aile katılımını etkileyen çeşitli etkenlerin bulunduğu söylenmektedir ve bu etkenlerin etkisiyle bazı aileler son derece aktif katılımında bulunurken bazı ailelerse son derece sınırlı

aile katılımı sergilemektedirler. Aile katılımını etkileyen etkenler ailelerin sürece ne kadar başarılı bir şekilde katılabileceği konusunda belirleyici rol oynamaktadır. Bu etkenler; ailenin kültürel özellikleri, ebeveynlerin önceki eğitim deneyimleri ve aile yapısı olarak sıralanabilir (Sönmez, 2012, s. 124- 132).

Katılımı etkileyen etmenlerden biri olan ailenin kültürel özelliklerinde, aile ile okul yönetimi ve öğretmenler arasında olası bir kültürel uyumsuzluk durumu kastedilebilir. Eğer aile, öğretmen ve çocuk arasında kültürel özelliklerden kaynaklanan iletişim problemleri meydana gelirse katılım da bu durumdan olumsuz yönde etkilenebilir. Ebeveynlerin önceki yaşam deneyimleri, ailenin kültürel yapısına, öğretmen ve idareyle kuracağı iletişimin kalitesini etkileyebileceğinden katılımı etkileyebilecek boyutlardan biri olarak görülür.

Bununla birlikte aile yapısı da katılımı etkileyen önemli boyutlardan biri olarak görülmektedir. Bununla ilgili olarak; her iki ebeveynin de bulunması ile oluşan ailelerde, tek ebeveynli ailelere kıyasla katılımın daha fazla olduğu ileri sürülmektedir (Carlisle, Stanley ve Kemple, 2005, s. 155). Tüm bu etkenlerin sonucunda ise eğer aile katılım gösterebilirse, yetersizliği olan bireylerin aileleri evde çocukları için zengin bir öğrenme ortamı hazırlayabilmektedirler. Böylece aileler özel gereksinimi olan bireylerin eğitimde sürekliliğin ve bütünlüğün sağlanmasına katkıda bulunmuş olmaktadır (Dinç, 2008, s. 55).

Tutkun ve Köksal (2000, s. 221) ailelerin katılımlarını etkileyen faktörleri, aile katılımını sadece okulda yapılan formal görüşmelere ve diğer etkinliklere katılma biçiminde tanımlanmasına ve ailelerin evde çocukla geliştirdikleri ilişkilere az önem vermemeleri, tek ebeveynli olan veya az geliri olan ailelerin çocuğa gerekli desteği sağlayamaması, ailelerin meslekleri gereği okul çalışanlarıyla sık görüşmemesi ve son olarak olumsuz tutumları olarak belirtmişlerdir.

Gümüşeli (2004, s. 16) katılımı etkileyen etmenleri iki an grupta toplamıştır. Bunlardan birisi aileden kaynaklanan etmenler diğeri ise okuldan kaynaklanan etmenler olarak belirtmiştir. Ailenin eğitim ve kültür seviyesinin düşük olması katılımı etkileyen etmen olarak görülmüştür. Katılım düzeyindeki düşüklüklerin bir diğer sebebi olarak ise, ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olmasıdır. Katılımın sağlanması ve bunun istenilen düzeye çekilmesinde aileleri destek olmak amacıyla okulda gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla aile katılımı artırılabilir (Keçeli-Kaysılı, 2008, s. 80).

2.7. İlgili Araştırmalar

Araştırma çalışması yürütülürken ilgili alanyazın taraması yapılmış ve araştırmayla ilişkili olduğu düşünülen bazı araştırmalara ulaşılmıştır. Ulaşılan çalışmalardan önemli bulunan araştırmalar bu kısımda eskiden yeniye doğru kronolojik olarak sıralanmıştır.

Cone, Delawyer ve Wolfe (1985, s. 1) tarafından yapılan bir araştırmada özel gereksinimi olan çocukların ailelerinin katılımlarını ortaya koymak amaçlanmış ve yapılan çalışmaya 229 veli katılmıştır. Katılımın 12 temel boyutunun incelendiği mevcut çalışmada babaların katılımının 9 boyutunda annelere kıyasla daha az katılım gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ailenin geliri ve ebeveyn eğitimi düzeyleri, hem annelerin hem de babaların katılımı ile pozitif olarak ilişkili bulunmuştur. Baba katılımının çocuklarının sınıf düzeyi ile ilişkisi bulunamazken, çocuğun sınıf düzeyi ile annelerin katılımları negatif yönde ilişkili bulunmuştur.

Sucuoğlu (1991, s. 1) yaptığı bir araştırmada özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların aile katılımlarını anne baba olma durumları, yaş ve eğitim düzeyi gibi değişkenlere göre incelemiş ve araştırma sonucunda annelerin katılımının daha fazla olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bunun yanı sıra, ailelerin katılımlarının yaşa göre farklılaşmadığı, eğitim düzeyinde ise ortaöğretim mezunu ailelerin katılımlarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sucuoğlu, Küçükler ve Kanık (1994, s. 1) yaptıkları bir çalışmada özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne ve babaların çocuklarının eğitimlerine katılımlarının anneden babadan ya da çocuktan kaynaklanan değişkenlere göre değişip değişmediğini bunun yanı sıra anne ve babanın tutumları ile ailelerin katılımları arasında ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Bu sebeple mevcut araştırmada, aile katılım envanteri ve aile tutum ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda anne ve babaların katılımları arasında öğretmenle ilişki kurma, eğitim sürecine katılma, sınıfta gönüllü çalışma ve veliler arası etkileşim boyutlarında farklılık bulunmuştur. Araştırmanın diğer sorusu olan tutum ve katılım ilişkisinde ise, ailelerin katılımları ve tutumları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Sucuoğlu (1996, s. 25) yaptığı bir çalışmada kaynaştırma programına devam eden çocukların anne ve babalarının çocuklarının eğitimlerine katılımlarını karşılaştırmalı olarak değerlendirmeyi hedeflemiştir. Mevcut çalışmada bunun yanı sıra katılımların çocuğa ya da anne babaya ait değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Katılımı belirlemek için betimsel yöntem seçilen araştırmada özel

gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların çocuklarının eğitimine katılımlarını değerlendirmek amacıyla Cone ve diğerleri (1985, s. 1) tarafından geliştirilen Aile Katılım Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ise, anne ve babaların toplam katılım puanları ve katılım alanları puanlarının ortalamaları arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür.

Yaylacı (1999, s. 209) yaptığı ilköğretim okullarında ailenin okula katılımı isimli araştırmasına toplamda 360 veli katılım göstermiştir. Araştırma bulgularına bakıldığında ise; katılımın bütün boyutlarında aile katılımının yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte mevcut araştırmada katılımı etkileyen ve engelleyen en önemli etmen ise zaman kısıtlılığı ve ailelerin sosyo-ekonomik düzeyi olarak belirlenmiştir.

Turbville ve Marquis (2001, s. 223- 231) tarafından yapılan bir çalışmada erken eğitim programlarında baba katılımı incelenmiştir. Araştırmanın bir kısmında özel gereksinimi olan çocuğa sahip babalar ile özel gereksinimi olan çocuğa sahip olmayan babaların katılım durumları ve düzeyleri karşılaştırılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda babaların katılımları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bununla birlikte araştırma sonucunda tercih edilen yöntemler, anne babaların birlikte katıldığı ve çocuklarının öğrenmelerine yardım edebilecekleri programlardır.

Çelik (2003, s. 1) zihin yetersizliği olan çocuğa sahip anne-babaların okulda anne-baba katılımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesini amaçladığı çalışmasını zihin yetersizliği olan çocuğa sahip 110 anne ve baba ile yürütmüştür. Çelik (2003, s. 1) araştırma sonucunda ise; zihin yetersizliği olan çocuğa sahip anne-babaların çoğunluğunun genel bir ifadeyle okulda katılım alanlarını önemli buldukları, gereksinim duydukları ve katılmayı istedikleri bulgusuna ulaşmıştır.

Spann, Kohler ve Soenksen (2003, s. 228) yaptıkları bir çalışmada, ailelerin özel eğitime katılım düzeylerini ve çocuklarının aldıkları özel eğitim hizmetlerini değerlendirmişlerdir. 45 ebeveynin katıldığı mevcut araştırmada çoğu ailenin çocuklarının okullarıyla düzenli bir şekilde görüştiklerini, BEP uygulaması hakkında bilgili olduklarını ve katılım gösterdiklerini belirtmişlerdir. Genel olarak araştırma kapsamında ailelerin katılım gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Fantuzzo, Mcwayne, Perry ve Childs (2004, s. 467) yaptıkları bir çalışmada ailelerin katılım düzeyleriyle bakıcıların eğitim düzeyleri, meslekleri ve çocuğun cinsiyeti arasında bir ilişki olup olmadığı araştırmışlar ve araştırma sonucunda ailelerin katılım düzeyleriyle bakıcıların eğitim düzeyleri, meslekleri ve çocuğun cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Salıcı ve Ahioğlu (2006, s. 1) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, aile katılımıyla ilgili olduğu düşünülen bazı değişkenler incelenmiştir. Araştırma sonucunda ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine katılımlarında ailelerin eğitim seviyeleri ve sosyo ekonomik düzeyi yükseldikçe ailelerin okul aile iletişiminin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Toros (2011, s. 1) yaptığı bir araştırmada, genel eğitim sınıflarına devam eden özel gereksinimi olan çocuğa sahip annelerinin katılımlarına etki eden değişkenleri incelemiştir. Araştırmada 126 ocuk ve annesi katılımcı olarak yer almışlardır. Araştırma sonucunda katılımın annelerin yaşına ve çocukların tanısına göre farklılık göstermediği ancak analiz sonuçlarına göre, annelerin eğitim durumları, ailedeki ocuk sayısı, gelir düzeyleri, çocukların sınıf düzeyi ile cinsiyetleri annelerin eğitime katılımlarını etkileyen değişkenler olarak bulunmuştur.

Pıştav, Akmeşe ve Kayhan (2014, s. 39) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada özel gereksinimi olan çocuğa sahip 50 anne ile çalışılmıştır. Araştırmada zel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin çocuklarının eğitimine katılım düzeyleri çocuğun cinsiyeti, devam ettiği eğitim düzeyi, annenin eğitim düzeyi, çalışma durumu ve ailenin aylık gelir düzeyi gibi değişkenlerin açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda aileye ait değişkenlerden anne eğitim düzeyi ile aileye ait gelir düzeyinin aile katılım puanlarında bir farklılığa neden olmadığı; ancak çocukların devam ettiği eğitim düzeyi ile annelerin çalışma durumunun ailelerin katılım düzeyinde anlamlı bir farklılığa yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldız (2018, s. 1) yaptığı bir araştırmada ilköğretim kapsamında genel eğitim sınıflarında eğitim alan kaynaştırma raporlu öğrencilerin ailelerinin çocuklarının eğitimlerine katılımlarının, öğretmenle görüşme sıklıklarının eğitimden memnuniyetleri üzerindeki etkisi incelemiştir. Aile katılım leği (AK),ve öğretmenle görüşme sıklığı bilgi formu kullanılarak 570 aileden veriler toplamıştır. Yapılan analizler sonucunda aile katılımı, öğretmenle görüşme sıklığı ailelerin eğitimden memnuniyetleri üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Buna ilaveten öğretmenle görüşme sıklığı arttığı ailelerin çocuklarının eğitimlerine katılımlarının ve eğitimden memnuniyetlerinin arttığı görülmüştür. Araştırmada ayrıca aile katılımı, öğretmenle görüşme sıklığı üzerinde ailelerin eğitim düzeyi, sosyo ekonomik durumlarının etkisi incelemiştir. Ailelerin eğitim düzeyi, sosyo ekonomik durumlarının ve çocukların tanılarının ailelerin çocuklarının eğitimlerine katılımda anlamlı bir farka sebep olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada ailelerin eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik durumlarının öğretmenle görüşme sıklıkları arasındaki ilişkisini incelemiş ve anlamlı ilişki olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Yöntem

Bu bölümde; araştırmanın modeline, araştırmanın ortamına, katılımcı özelliklerine, veri toplama tekniklerine, veri toplama sürecine ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Deseni

Yapılan araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli bir evren içinden seçilen bir örneklem üzerinde yapılan çalışmalardan yola çıkarak evren genelindeki eğilim, tutum veya görüşlerin nicel olarak betimlenmesidir (Bursal, 2016, s. 155). Bu araştırmada ailelerin aile katılımları ve aile katılımlarını etki eden bazı değişkenler nicel veriler üzerinden ortaya çıkarmaya çalışılacağından araştırmada nicel araştırma desenine dayalı tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma Gaziantep ili Şahinbey, Şehitkamil ve Nurdağı ilçelerine bağlı ilk ve ortaokullarında öğrenim gören özel gereksinimi olan çocukların anne ve babaları ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların seçilme/belirlenme sürecinde örnekleme ait özelliklerin taşınması koşulu aranmıştır. Araştırmada katılımcılarda bulunması gereken özellikler özel gereksinimi olan çocuğa sahip olma, anne ya da baba olma olarak belirlenmiştir. Örnekleme ait özellikleri taşıyan ve mevcut çalışmaya gönüllü katkı sağlamak isteyen tüm ebeveynler araştırmaya katılmışlardır. Araştırmada yer alan katılımcılar çeşitli ortamlarda ölçekleri cevaplandırmışlardır. Katılımcılara verilen ölçeklerin bir kısmı araştırmacı tarafından bizzat teslim alınmıştır. Diğer bir kısmı ise araştırmacı tarafından okullara teslim edilerek velilere ulaştırılmış ve cevaplanan ölçekler okul idarecileri veya öğretmenlerden teslim alınmıştır. Araştırmaya 37 baba, 57 anne olmak üzere toplamda 94 veli katılmıştır. Çalışma grubuna ait bazı demografik bilgilere aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir.

Tablo 3.1.

Araştırmaya Katılan Velilerin Yakınlık Durumları

Yakınlık Derecesi	Frekans	Yüzde
Anne	57	60,6
Baba	37	39,4
Toplam	94	100

Tablo 3.2.

Araştırmaya Katılan Velilerin Yaş Durumları

Yaş	Frekans	Yüzde
20-30	11	11,7
31-40	53	56,4
41 ve üzeri	30	31,9
Toplam	94	100

Tablo 3.3.

Araştırmaya Katılan Velilerin Meslek Durumları

Meslek	Frekans	Yüzde
Ev kadını, işsiz	52	55,3
Öğretmen, Subay, Mühendis, vd	16	17
İşçi, Esnaf	25	26,6
Yüksek bürokrat, öğretim üyesi	1	1,1
Toplam	94	100

Tablo 3.4.

Araştırmaya Katılan Velilerin Eğitim Durumları

Okul Türü	Frekans	Yüzde
İlkokul	31	33
Ortaokul	22	23,4
Lise	27	28,7
Üniversite	13	13,8
Belirtilmemiş	1	1,1
Toplam	94	100

Tablo 3.5.

Araştırmaya Katılan Velilerin Çocuklarının Yetersizlik Türü Durumları

Yetersizlik Türü	Frekans	Yüzde
Zihin yetersizliği	34	36,2
İşitme yetersizliği	12	12,8
Görme yetersizliği	1	1
Otizm yetersizliği	25	26,6
Dil ve Konuşma Güçlüğü	13	13,8
Ortopedik yetersizlik	5	5,3
Diğer	4	4,3
Toplam	94	100

Tablo 3.6.

Araştırmaya Katılan Velilerin Çocuklarının Yaş Durumları

Yetersizliği olan çocuğun yaşı	Frekans	Yüzde
6-12	61	64,9
12 ve üzeri	33	35,1
Toplam	94	100

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Epstein ve Salinas (1993, s. 1) tarafından geliştirilen ve Lindberg ve Oğuz (2016, s. 4135) tarafından Türkçe'ye uyarlanan İlköğretimde Okul ve Aile Katılımı Ölçeği veli alt ölçeği kullanılmıştır. Bu bölümde veli, öğretmen ve öğrenci ölçeklerinden oluşan asıl ölçeğin araştırmada kullanılan veli alt ölçeği hakkında bilgi verilecektir. Mevcut ölçeğin Türkçe uyarlama geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Lindberg ve Oğuz (2016, s. 4135) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan İlköğretimde aile katılımı isimli mevcut ölçek, ailelerin katılımlarının düzey ve sıklığını belirlemektedir. Ölçek toplamda 10 madde ve buna bağlı olarak 93 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin 1, 2, 3, 4, 5 ve 8. maddelerinde anne-babaların okul; çocuğun eğitiminde kullanılabilecek katılım uygulamaları; okulun aileleri bilgilendirme ve katılımı sağlama konusunda yaptıkları; ailelerin çocukları, okul ve çocuklarının bulunduğu sınıf düzeyi ile kurulan iletişim hakkında öğrenmek istedikleri ile ev ödevine yönelik tutumları değerlendirilmektedir. Ölçek 6 boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin birinci boyutunu okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler oluşturmaktadır. Bu boyutta sorulan yirmi soruda anne babaların okul ve aile arasındaki ilişkilere yönelik olarak düşüncelerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Ölçeğin ikinci boyutu, okulda aile katılımı iletişim ve gönüllülük boyutunu oluşturmaktadır. Bu boyutta sorulan sorular anne babaların okulda aile katılımı ve gönüllülük gerektiren etkinliklere katılımına yönelik görüşlerini ölçmeye yöneliktir. Üçüncü boyut evde aile katılımını ortaya koymaktadır. On üç sorudan oluşan bu boyutta amaç, anne babaların bakış açısıyla ailelerin evde katılım durumlarını ortaya koymaktır. Dördüncü boyut on sorudan oluşan anne babalık yapılanması boyutunu ifade etmektedir. Bu boyuttaki sorular anne babaların anne babalık rollerini ölçmeye yönelik sorulardır. Beşinci boyuttaki sorular anne babaların anne babalık algılarını ölçmeye yönelik toplamda altı sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin altıncı boyutunda ise, diğer ailelerle kurulan iletişimin konusu ele alınmıştır. Toplamda on yedi sorudan oluşan bu boyut, velilerin diğer velilerle ne sıklıkta görüştikleri ve hangi konularda bilgi alışverişi yaptıklarını ortaya çıkarmaya yönelik sorulardan oluşmaktadır.

İlköğretimde Okul ve Aile Katılımı Ölçeği Sorular, Likert tipi derecelendirilmiş (Kesinlikle katılıyorum-Kesinlikle katılmıyorum, Çoğunlukla-Asla) şeklinde eşit aralıklı ölçek biçiminde düzenlenmiştir.

Bunun yanı sıra ilköğretimde okul ve aile katılımı ölçeği veli alt ölçeğinde katılımcıların kendi görüş ve önerilerini ekleyebilmeleri amacıyla açık uçlu sorular da bulunmaktadır. Ölçeğin 6,7,9 ve 10. maddeleri açık uçlu soruları içermektedir. Madde 6 ve 7 anne babaların toplumsal ilişki ağını ortaya çıkarmaya yönelik açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Madde 9 tek bir maddeden oluşmaktadır. Bu madde, velinin, diğer ailelerden aldığı destek ve ne kadar destek aldığı konusundaki kişisel görüşlerinin tanımlanmasına yöneliktir. Soru 10 ise, on maddeden oluşmakta ve formu dolduran veli ile ilgili demografik bilgilerin alınmasına yöneliktir.

Araştırmada mevcut ölçeğe ek olarak katılımcılara ait demografik bilgilerin toplanması amacıyla katılımcı bilgi formu kullanılmıştır. Katılımcı bilgi formunda katılımcıların anne baba olma durumları, yaş durumları, eğitim düzeyleri, meslek durumları, yetersizliği olan çocuğun yetersizlik türü ve yetersizliği olan çocuğun yaşı hakkında katılımcılardan bilgi toplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan ölçeğin Türkçe'ye uyarlanmış halinin kullanılabilmesi için yazarlara e-posta yoluyla ulaşılmış ve izinleri alınmıştır. Uzman görüşü alınan ölçeğin araştırma için uygun olduğu ve kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin uygulanabilmesi için ayrıca Gaziantep Valiliği ile Gaziantep İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Belirlenen ilçelerde özel gereksinimi olan çocukların öğrenim gördükleri okullarının listesi il milli eğitim müdürlüğünden talep edilmiştir. Araştırmanın bir sonraki adımında araştırmacı tarafından ulaşılabilen okullarda velilere yönelik toplantılar düzenlenmiş araştırmanın amacı velilere açıklanmış ve gönüllü olanların ölçeği doldurarak katılım göstermesi sağlanmıştır. Araştırmacı tarafından toplantı düzenlenemeyen ya da toplantı düzenlemesi izin verilmeyen okullarda ise, okul idaresi ve öğretmenlere velilere ulaştırması amacıyla ölçek örnekler bırakılmıştır. Araştırmaya katılmak isteyen ve araştırma ile ilgili soruları olan veliler araştırmacıya telefon yoluyla ulaşarak sorularını yöneltmişlerdir. Daha sonra velilerden dönüt alınan ölçekler araştırmacı tarafından toplanmıştır. Araştırmada ölçeğin maddelerinin uzun olması ve velilere ulaştırılması, geri dönüt alınması süreci gibi sebepler nedeniyle verilerin toplanma sürecinde zorluklar yaşanmıştır. En sonunda elde edilen ölçekler incelenmiş ve analize uygun olan ölçeklerin

incelenmesi ve araştırmaya katkı sağlaması için analizine karar verilmiştir. Araştırma sürecinde ev ve okul ortamından faydalanılmıştır.

Yapılan araştırmanın ölçek uygulamalarının bir kısmı okullarda gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından özel gereksinimi olan çocukların öğrenim gördüğü ilk ve ortaokullarda araştırma çalışmaları veli toplantısı düzenlenerek gerçekleştirilmiştir. Veli toplantısı sırasında toplantıya katılan velilere araştırmadan bahsedilmiş katılmak isteyen velilere ölçek örnekleri dağıtılmış veliler ölçekleri doldurduktan sonra analiz edilmek üzere araştırmacıya teslim etmişlerdir. Bunun yanı sıra okuma yazma bilmeyen bir velinin katılmak istediği okulda araştırmacı tarafından veli ile birebir görüşme yapılmış, araştırma soruları veliye araştırmacı tarafından doğrudan, anlaşılır ve tarafsız bir şekilde okunmuş ve velilerin verdikleri cevaplar ise ölçekte işaretlenmiştir. Toplantı düzenlenmesi mümkün olmayan okullarda, özel gereksinimi olan çocukların velilerine ulaştırılması amacıyla ölçek örnekleri bırakılmıştır ardından okul yönetimi aracılığıyla araştırmaya katılmak isteyen velilere ölçekler ulaştırılmıştır. Veliler ise ölçekleri evlerde, rahat ortamlarında, cevaplandırmış ve araştırmacıya iletilmesi için okula teslim etmişlerdir.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Bu çalışmada anne ya da baba olma, ebeveyn yaş, meslek, eğitim durumu, çocuğun yetersizlik türü ve özel gereksinimi olan çocuğun yaşına göre özel gereksinimi olan çocuğa sahip olan ebeveynlerin çocuğunun eğitimine katılma durumunun farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Analizler yapılmadan önce veride yanlış veri girişi ve kayıp veri olup olmadığı incelenmiştir. Bir madde kayıp veri oranının %1 olduğu görülmüş ve ortalama değer ataması yapılmıştır. Analiz yöntemi seçilirken bağımsız değişkenin düzeyi ve bağımsız değişken düzeylerinde normal dağılım varsayımının sağlanıp sağlanmaması dikkate alınmıştır. Bağımsız değişken düzeyi iki ve normal dağılım sağlayan boyut puanları için iliskisiz örneklem t testi, normal dağılım sağlamayan boyut puanları için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Bağımsız değişken düzeyi ikiden fazla ve normal dağılım sağlayan boyut puanları için varyans analizi (ANOVA), normal dağılım sağlamayan boyut puanları için Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Bağımsız değişken sayısı ikiden fazla olduğu durumda tespit edilen anlamlı farklılığın hangi düzeyler arasında olduğunu belirlemek amacıyla ANOVA için post hoc testlerinden Benforoni testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis H testi içinse benferoni düzeltmesi dikkate alınarak Mann Whitney U testi yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Bulgular

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların aile katılımları ve aile katılımlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi isimli araştırma çalışmasına ait bulgular aşağıda yer almaktadır.

4.1. Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Anne- Babaların Aile Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular

Ailelerin ilköğretimde okul ve aile katılımı ölçeğinden aldıkları toplam puan üzerinden kümeleme analizi yapılmış ve üç grup olarak bölünmüştür. Ortalaması en küçük olan küme incelenen özellik açısından düşük, ortalaması en yüksek olan küme ise incelenen özellik açısından yüksek ve ortalaması diğer iki grubun ortasında olan küme ise incelenen özellik açısından orta olarak değerlendirilmiştir. Sonuçlar Tablo 4.1.'de sunulmuştur.

Tablo 4.1.

Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Aile Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular

	N	%	Min.	Mak.	\bar{X}	Ss
Düşük	34	36,2	87,00	157,00	128,82	18,77
Orta	36	38,3	158,00	196,00	178,97	8,94
Yüksek	24	25,5	198,00	228,00	211,00	9,69

Tablo 4.1. incelendiğinde katılımcıların 87 ile 157 puan arasında alan katılımcıların veli katılım düzeyinin düşük, 158 ile 196 puan arasında alan katılımcıların veli katılım düzeylerinin orta ve 198 ile 228 puan arasında alan katılımcıların veli katılım düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Veli katılım düzeyi düşük olan katılımcıların ölçek puan ortalamaları 128,82; veli katılım düzeyi düşük olan katılımcıların ölçek puan ortalamaları 178,97 ve veli katılım düzeyi yüksek olan katılımcıların ölçek puan ortalamaları 211 olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamındaki katılımcıların %36,2'sinin (n =34) veli katılım düzeyinin düşük, %38,3'ünün (n= 36) veli katılım düzeyinin orta ve %25,5'inin (n = 24) veli katılım düzeyi yüksektir. Genel olarak, araştırmaya katılan özel gereksinimi olan çocuğa sahip velilerin çocuklarının eğitimini katılım düzeyinin orta ya da düşük (%36,2+%38,3=%74,5) olduğu görülmektedir.

4.2. Ailelerin Anne ya da Baba Olma Durumlarına Göre Katılımlarına İlişkin Bulgular

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin katılımcı durumuna göre çocuğun eğitimine katılım durumlarını incelemek amacıyla analizden önce katılımcı düzeylerinde puanların normal dağılım gösterme durumu incelenmiştir. Anne babalık rolü yapması boyutu puanları normal dağılım göstermediği için Mann Whitney U Testi, diğer boyut puanları ise normal dağılım gösterdiğinden ilişkisiz örneklem t testi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 4.2.'de sunulmuştur.

Tablo 4.2.

Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ailelerin (Anne Baba Olma) Katılımcı Durumuna Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular

		n	\bar{X}	Ss	sd	T	P
Okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler	Anne	57	43,53	12,84	92	0,303	0,763
	Baba	37	44,32	11,86			
Okulda aile katılımı	Anne	57	10,04	2,80	92	1,340	0,184
	Baba	37	10,81	2,65			
Evde aile katılımı	Anne	57	32,56	10,02	92	0,491	0,624
	Baba	37	33,59	9,88			
Anne-babalık yeterlik algısı	Anne	57	12,58	4,08	92	0,679	0,499
	Baba	37	13,14	3,54			
Diğer aileler ile kurulan iletişim konusu	Anne	57	53,19	13,30	92	0,305	0,761
	Baba	37	52,30	14,85			
		N	\bar{X}	Ss	Sıra Ortalaması	Z	P
Anne babalık rolü yapması	Anne	57	16,60	5,37	49,32	0,833	0,405
	Baba	37	15,65	4,76	44,70		

Tablo 4.2. incelendiğinde özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynin katılımcı durumuna (anne-baba) göre okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, okulda aile katılımı, evde aile katılımı, anne-babalık yeterlik algısı, diğer aileler ile kurulan iletişimin konusu ve anne babalık rolü yapması boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilemediği ($p>0,05$) görülmektedir. Diğer bir deyişle özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin katılımcı durumu (anne-baba) fark etmeksizin çocuğun eğitimine katılma durumu benzerdir.

4.3. Ailelerin Yaş Durumlarına Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin yaşlarına göre çocuğun eğitimine katılım durumlarını incelemek amacıyla analizden önce yaş düzeylerinde puanların normal dağılım gösterme durumu incelenmiştir. Anne babalık rolü yapma boyutu puanları normal dağılım göstermediği için Kruskal Wallis H Testi, diğer boyut puanları ise

normal dağılım gösterdiğinden varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 4.3’de sunulmuştur.

Tablo 4.3.

Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşlarına Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular

		N	\bar{X}	ss	Sd	F	P	Anlamlı Fark
Okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler	30 dan az	11	46,55	7,62	(2, 91)	3,345*	0,040	2-3
	30-40 yaş	53	41,02	10,85				
	41 ve üzeri	30	47,83	15,12				
Okulda aile katılımı	30 dan az	11	11,18	1,25	(2, 91)	1,008	0,369	-
	30-40 yaş	53	10,02	2,96				
	41 ve üzeri	30	10,60	2,75				
Evde aile katılımı	30 dan az	11	35,36	4,15	(2, 91)	0,492	0,613	-
	30-40 yaş	53	32,23	10,12				
	41 ve üzeri	30	33,40	11,08				
Anne-babalık yeterlik algısı	30 dan az	11	14,73	2,45	(2, 91)	1,572	0,213	-
	30-40 yaş	53	12,57	3,53				
	41 ve üzeri	30	12,50	4,68				
Diğer aileler ile kurulan iletişim konusu	30 dan az	11	53,09	12,88	(2, 91)	0,003	0,997	-
	30-40 yaş	53	52,85	12,99				
	41 ve üzeri	30	52,73	16,01				
		N	\bar{X}	ss	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Anne babalık rolü yapması	30 dan az	11	17,36	4,74	54,27	2	1,257	0,533
	30-40 yaş	53	15,83	4,62	45,19			
	41 ve üzeri	30	16,50	6,15	49,10			

*p<0,05

Tablo 4.3. incelendiğinde özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin yaşlarına göre okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandığı (p<0,05) görülmektedir. Tespit edilen anlamlı farklılığın hangi düzeyler arasında olduğunu belirlemek amacıyla post hoc testlerinden Benforoni testi kullanılarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler boyutunda tespit edilen anlamlı farklılığın yaşı 30-40 arası olan ebeveynler ile 41 ve üzeri olan ebeveynler arasında olduğu belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde 41 ve üzeri yaşta olan ebeveynlerin okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler boyutundan aldıkları puanların yaşı 30-40 arasında olanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Okulda aile katılımı, evde aile katılımı, anne-babalık yeterlik algısı, diğer aileler ile kurulan iletişimin konusu ve anne babalık rolü yapması boyutlarında ise özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynin yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir (p>0,05). Diğer bir deyişle, özel gereksinime sahip çocuğu olan ebeveynin yaşı fark etmeksizin okulda aile katılımı, evde aile katılımı, anne-babalık yeterlik algısı, diğer

aileler ile kurulan iletişimin konusu ve anne babalık rolü yapması boyutu puanları benzerdir.

4.4. Ailelerin Meslek Durumlarına Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin mesleklerine göre çocuğun eğitimine katılım durumlarını incelemek amacıyla analizden önce meslek düzeylerinde puanların normal dağılım gösterme durumu incelenmiştir. Tüm boyutlar için normal dağılım varsayımı sağlandığından varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 4.4.'te sunulmuştur.

Tablo 4.4 incelendiğinde özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin mesleklerine göre okulda aile katılımı, evde aile katılımı ve diğer aileler ile kurulan iletişim konusu boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandığı ($p < 0,05$) görülmektedir. Tespit edilen anlamlı farklılığın hangi düzeyler arasında olduğunu belirlemek amacıyla post hoc testlerinden Benforoni testi kullanılarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda okulda aile katılımı, evde aile katılımı ve diğer aileler ile kurulan iletişim konusu boyutlarında tespit edilen anlamlı farklılığın mesleği öğretmen, mühendis, subay, doktor, yüksek bürokrat, öğretim üyesi olan ebeveynler ile mesleği ev hanımı, işsiz, işçi, esnaf olan ebeveynler arasında olduğu belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde mesleği öğretmen, mühendis, subay, doktor, yüksek bürokrat, öğretim üyesi olan ebeveynlerin aile katılımı, okulda aile katılımı, evde aile katılımı ve diğer aileler ile kurulan iletişim konusu boyutlarından aldıkları puanların mesleği ev hanımı, işsiz, işçi, esnaf olan ebeveynlerden daha düşük olduğu görülmektedir. Okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, anne-babalık yeterlik algısı ve anne babalık rolü yapması boyutlarında ise özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin mesleğine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0,05$). Diğer bir deyişle, özel gereksinime sahip çocuğu olan ebeveynin mesleği fark etmeksizin okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, anne-babalık yeterlik algısı ve anne babalık rolü yapması boyutu puanları benzerdir.

Tablo 4.4

Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Mesleklerine Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular

		n	\bar{X}	ss	sd	F	p	Anlamlı Fark
Okul ve aile arasındaki ilişkiler	Ev kadını, işsiz	52	44,73	13,10				
	Öğretmen, mühendis, subay, doktor, yüksek bürokrat, öğretim üyesi	17	37,53	10,59	(2, 91)	2,935	0,058	-
	İşçi, Esnaf	25	46,28	10,99				
Okulda aile katılımı	Ev kadını, işsiz	52	10,38	2,77				
	Öğretmen, mühendis, subay, doktor, yüksek bürokrat, öğretim üyesi	17	8,06	2,41	(2, 91)	11,459*	0,000	1-2/2-3
	İşçi, Esnaf	25	11,80	1,80				
Evde aile katılımı	Ev kadını, işsiz	52	33,96	9,59				
	Öğretmen, mühendis, subay, doktor, yüksek bürokrat, öğretim üyesi	17	24,71	9,79	(2, 91)	9,108*	0,000	1-2/2-3
	İşçi, Esnaf	25	36,52	7,65				
Anne babalık rolü yapması	Ev kadını, işsiz	52	16,62	5,50				
	Öğretmen, mühendis, subay, doktor, yüksek bürokrat, öğretim üyesi	17	14,24	4,60	(2, 91)	1,580	0,212	-
	İşçi, Esnaf	25	16,76	4,52				
Anne-babalık yeterlik algısı	Ev kadını, işsiz	52	12,71	4,27				
	Öğretmen, mühendis, subay, doktor, yüksek bürokrat, öğretim üyesi	17	11,18	3,15	(2, 91)	3,005	0,054	-
	İşçi, Esnaf	25	14,08	3,00				
Diğer aileler ile kurulan iletişim konusu	Ev kadını, işsiz	52	54,13	13,52				
	Öğretmen, mühendis, subay, doktor, yüksek bürokrat, öğretim üyesi	17	42,76	15,10	(2, 91)	6,542*	0,002	1-2/2-3
	İşçi, Esnaf	25	57,00	10,50				

*p<0,05

4.5. Ailelerin Eğitim Düzeylerine Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre çocuğun eğitimine katılım durumlarını incelemek amacıyla analizden önce eğitim düzeylerinde puanların normal dağılım gösterme durumu incelenmiştir. Okulda aile katılımı ve diğer ailelerle kurulan iletişim konusu boyutu puanları normal dağılım göstermediği için Kruskal Wallis H Testi, diğer boyut puanları ise normal dağılım gösterdiğinden varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 4.5'te sunulmuştur.

Tablo 4.5

Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ailelerin Eğitim Düzeylerine Göre Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular

		n	\bar{X}	Ss	sd	F	p	Anlamlı Fark	
Okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler	İlkokul	31	44,77	15,34	(3, 89)	0,744	0,529	-	
	Ortaokul	22	44,78	12,17					
	Lise	27	44,41	9,41					
	Üniversite	13	39,08	11,12					
Evde aile katılımı	İlkokul	31	31,87	8,92	(3, 89)	4,590*	0,005	2-4	
	Ortaokul	22	37,45	12,04					
	Lise	27	33,85	6,85					
	Üniversite	13	25,54	10,09					
Anne babalık rolü yapması	İlkokul	31	16,16	5,69	(3, 89)	0,293	0,830	-	
	Ortaokul	22	16,41	5,11					
	Lise	27	16,59	4,82					
	Üniversite	13	15,00	4,93					
Anne-babalık yeterlik algısı	İlkokul	31	11,58	4,35	(3, 89)	2,724*	0,049	-	
	Ortaokul	22	13,64	4,24					
	Lise	27	13,96	2,85					
	Üniversite	13	11,62	3,01					
		n	\bar{X}	Ss	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	P	Anlamlı Fark
Okulda aile katılımı	İlkokul	31	9,58	2,69	39,08	3	17,264*	0,001	2-4/3-4
	Ortaokul	22	11,45	2,94	59,91				
	Lise	27	11,22	1,97	55,02				
	Üniversite	13	8,31	2,63	27,38				
Diğer aileler ile kurulan iletişim konusu	İlkokul	31	51,90	15,93	47,37	3	7,173	0,067	-
	Ortaokul	22	54,45	13,38	49,75				
	Lise	27	56,41	10,66	52,83				
	Üniversite	13	43,77	12,27	29,35				

* p<0,05

Tablo 4.5. incelendiğinde özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre okulda aile katılımı ve evde aile katılımı boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandığı (p<0,05) görülmektedir. Tespit edilen anlamlı farklılığın hangi düzeyler arasında olduğunu belirlemek amacıyla ANOVA için post hoc testlerinden Benforoni testi kullanılarak; Kruskal Wallis H testi için Benforoni düzeltmesi dikkate alınarak Mann Whitney U testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda okulda aile katılımı ortaokul ve lise mezunu ebeveynler ile üniversite mezunu ebeveynler arasında farklılık olduğu belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde üniversite mezunu ebeveynlerin okulda aile katılımı boyutundan aldıkları puanların daha düşük olduğu görülmektedir. Evde aile katılımı için yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda ise tespit edilen anlamlı farklılığın ortaokul ile üniversite mezunu ebeveynler arasında olduğu saptanmıştır. Ortalamalar incelendiğinde üniversite mezunu ebeveynlerin evde aile katılımı boyutundan aldıkları puanların ortaokul mezunu ebeveynlere göre daha

düşük olduğu görülmektedir. Okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, anne-babalık yeterlik algısı, anne babalık rolü yapması ve diğer aileler ile kurulan iletişim konusu boyutlarında ise özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>0,05$). Diğer bir deyişle, özel gereksinime sahip çocuğu olan ebeveynin mesleği fark etmeksizin okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, anne-babalık yeterlik algısı, anne babalık rolü yapması ve diğer aileler ile kurulan iletişim konusu boyutu puanları benzerdir.

4.6. Özel Gereksinimi Olan Çocukların Yetersizlik Türüne Göre Ailelerinin Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular

Özel gereksinimi olan çocukların yetersizlik türüne göre çocuğun ailesinin eğitimine katılım durumlarını incelemek amacıyla analizden önce yetersizlik düzeylerinde puanların normal dağılım gösterme durumu incelenmiştir. Anne babalık rolü yapma boyutu puanları normal dağılım göstermediği için Kruskal Wallis H Testi, diğer boyut puanları ise normal dağılım gösterdiğinden varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 4.6'de sunulmuştur.

Tablo 4.6. incelendiğinde özel gereksinimi olan çocuğun yetersizlik türüne göre ebeveynlerin okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, okulda aile katılımı, evde aile katılımı ve anne babalık rolü yapması boyutları puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptandığı ($p<0,05$) görülmektedir. Tespit edilen anlamlı farklılığın hangi düzeyler arasında olduğunu belirlemek amacıyla ANOVA için post hoc testlerinden Benforoni testi kullanılarak; Kruskal Wallis H testi için Benforoni düzeltilmesi dikkate alınarak Mann Whitney U testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Yapılan ikili karşılaştırmalar sonucuna okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler ve evde aile katılımı boyutlarında otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip anne babalar ile dil ve konuşma bozukluğu olan çocuğa sahip ebeveynlerin puanları arasında farklılık tespit edilmiştir. Ortalamalar incelendiğinde otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip anne-babaların okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler ve evde aile katılımı boyutlarından aldıkları puanların dil ve konuşma bozukluğu olan çocuğa sahip anne babalardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin okulda aile katılımı ve anne babalık rolü boyutları puanlarında tespit edilen farklılığın işitme yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip anne babalar ile dil ve konuşma bozukluğu olan çocuğa sahip anne babalar arasından kaynaklandığı saptanmıştır. Ortalamalar incelendiğinde işitme yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu

olan çocuğa sahip ebeveynlerin okulda aile katılımı ve anne babalık rolü boyutları puanlarının dil ve konuşma bozukluğu olan çocuğa sahip anne babalardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.6

Özel Gereksinimi Olan Çocukların Yetersizlik Türüne Göre Ailelerin Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular

		n	\bar{X}	ss	sd	F	P	Anlamlı Fark	
Okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler	Zihin	34	42,44	10,66	(4, 89)	3,901*	0,006	3-4	
	İşitme	12	43,08	7,51					
	Otizm	25	50,52	13,12					
	Dil ve konuşma bozukluğu	13	35,31	14,09					
	Diğer	10	43,90	12,01					
Okulda aile katılımı	Zihin	34	10,09	2,95	(4, 89)	3,985*	0,005	2-4/3-4	
	İşitme	12	11,08	2,07					
	Otizm	25	11,32	1,70					
	Dil ve konuşma bozukluğu	13	8,00	3,19					
	Diğer	10	10,90	2,85					
Evde aile katılımı	Zihin	34	31,00	10,14	(4, 89)	3,467*	0,011	3-4	
	İşitme	12	36,50	9,19					
	Otizm	25	35,96	7,45					
	Dil ve konuşma bozukluğu	13	26,23	10,32					
	Diğer	10	36,70	10,50					
Anne-babalık yeterlik algısı	Zihin	34	13,12	3,79	(4, 89)	1,515	0,205	-	
	İşitme	12	13,00	3,88					
	Otizm	25	13,72	3,14					
	Dil ve konuşma bozukluğu	13	10,77	4,75					
	Diğer	10	11,80	4,16					
Diğer aileler ile kurulan iletişim konusu	Zihin	34	53,41	13,39	(4, 89)	0,666	0,617	-	
	İşitme	12	55,08	17,03					
	Otizm	25	50,56	11,24					
	Dil ve konuşma bozukluğu	13	56,54	16,22					
	Diğer	10	49,10	15,10					
		n	\bar{X}	ss	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	P	Anlamlı Fark
Anne babalık rolü yapması	Zihin	34	15,47	4,68	42,79	4	18,926*	0,001	2-4/3-4
	İşitme	12	18,00	4,39	59,88				
	Otizm	25	19,04	5,33	61,14				
	Dil ve konuşma bozukluğu	13	11,85	3,65	27,23				
	Diğer	10	15,30	4,30	40,90				

*p<0,05

Ebeveynlerin anne-babalık yeterlik algısı ve diğer aileler ile kurulan iletişim konusu boyutları puanlarında ise özel gereksinimi olan çocuğun yetersizlik türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilememiştir (p>0,05). Diğer bir deyişle, özel gereksinime

sahip çocuğun yetersizlik türü fark etmeksizin ebeveynlerin anne-babalık yeterlik algısı ve diğer aileler ile kurulan iletişim konusu boyutu puanları benzerdir.

4.7. Özel Gereksinimi Olan Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular

Özel gereksinimi olan çocuğun yaşına göre ebeveynlerin çocuğun eğitimine katılım durumlarını incelemek amacıyla analizden önce özel gereksinimi olan çocuğun yaş düzeylerinde puanların normal dağılım gösterme durumu incelenmiştir. Anne babalık rolü yapması boyutu puanları normal dağılım göstermediği için Mann Whitney U Testi, diğer boyut puanları ise normal dağılım gösterdiğinden ilişkisiz örneklem t testi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 4.7.'da sunulmuştur.

Tablo 4.7.

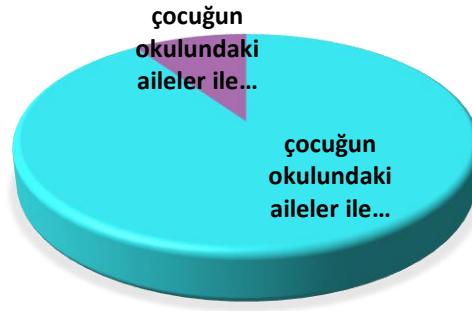
Özel Gereksinimi Olan Çocuğun Yaşına Göre Ailelerin Katılım Durumlarına İlişkin Bulgular

		n	\bar{X}	Ss	sd	t	p
Okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler	6-12 yaş	61	42,20	11,58	92	1,766	0,081
	12 ve üzeri	33	46,88	13,46			
Okulda aile katılımı	6-12 yaş	61	9,85	2,85	92	2,395*	0,019
	12 ve üzeri	33	11,24	2,35			
Evde aile katılımı	6-12 yaş	61	30,87	10,39	92	2,897*	0,005
	12 ve üzeri	33	36,85	7,73			
Anne-babalık yeterlik algısı	6-12 yaş	61	12,39	3,79	92	1,385	0,169
	12 ve üzeri	33	13,55	3,95			
Diğer aileler ile kurulan iletişim konusu	6-12 yaş	61	51,48	14,57	92	1,303	0,169
	12 ve üzeri	33	55,36	12,25			
		n	\bar{X}	ss	Sıra Ortalaması	Z	p
Anne babalık rolü yapması	6-12 yaş	61	15,44	4,80	43,93	1,792	0,073
	12 ve üzeri	33	17,67	5,50	54,09		

Tablo 4.7. incelendiğinde özel gereksinimi olan çocuğun yaşına göre ebeveynlerin okulda aile katılımı ve evde aile katılımı puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p < 0,05$) görülmektedir. Ortalamalar incelendiğinde hem okulda aile katılımı hem de evde aile katılımı boyutu için gereksinimi olan çocuğu 6-12 yaş arasında olan

ebeveynlerin puanlarının 12 ve üzeri olanlardan daha düşük olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, anne-babalık yeterlik algısı, diğer aileler ile kurulan iletişimin konusu ve anne babalık rolü yapması boyutu puanlarının özel gereksinimi olan çocuğun yaşına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilemediği ($p>0,05$) belirlenmiştir. Diğer bir deyişle özel gereksinimi olan çocuğa sahip çocuğun yaşı fark etmeksizin ebeveynlerin okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, anne-babalık yeterlik algısı, diğer aileler ile kurulan iletişimin konusu ve anne babalık rolü yapması boyutu puanları benzerdir.

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin çocuklarının eğitimi ile ilgili olarak diğer aileler ile konuşup konuşmadıkları sorulmuş ve sonuçlar Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuklarının Eğitimi ile İlgili Olarak Diğer Aileler ile Konuşma Durumu

Şekil 1 incelendiğinde özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin %90'ının ($n = 85$) çocuğunun okulundaki aileler ile çocuklarının eğitimi hakkında konuşmadıkları, %10'unun ($n = 9$) ise çocuğunun okulundaki aileler ile çocuklarının eğitimi hakkında konuştukları görülmektedir. Çocukların eğitimi hakkında diğer aileler ile konuştuğunu söyleyen ebeveynlere neler hakkında konuştukları sorulduğunda ise katılımcıların 4'ü genel olarak dersler hakkında, 1'i öğretmen ve dersler hakkında ve 1'si çocuklar ile ilgili konuştuklarını belirtmişlerdir. Diğer aileler ile çocuğunun eğitimi hakkında konuştuğunu söyleyen katılımcıların 3'ü ise hangi konu hakkında konuştuklarını belirtmemiştir. Diğer aileler ile iletişime geçen ebeveynlere bu iletişimin kendilerine nasıl bir fayda sağladığı sorulmuştur ve katılımcılar sağladığı faydaları aşağıdaki şekilde belirtmiştir.

- Çocuğuma güvenli ve sosyal bir ortam yaratmamı sağlıyor ($n = 1$).
- Çocuğumun gelişimini diğer çocuklar ile kıyaslamamı sağlıyor ($n = 1$).

- Eğitime yönelik farklı bakış açıları sağlıyor (n = 1).
- Ödevleri hakkında yardımcı oluyor (n = 1).
- neri almış oluyorum (n = 1).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde araştırmanın amaç ve alt amaçlarına uygun olarak elde edilen bulgulara dair ayrıntılı olarak sonuçlar ortaya konmuş, tartışılmış ve ileride yapılabilecek olan çalışmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların aile katılımları ve aile katılımlarını etkileyen etmenler araştırılmıştır. Aile katılımını etkilediği düşünülen bazı değişkenler ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Araştırma Gaziantep ilinde yaşayan özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babalarla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada amaç doğrultusunda bazı sorulara yanıt aranmıştır ve bu kısımda araştırmada yer alan sorularla ilgili olarak elde edilen sonuçlar ortaya konmuştur.

Özel gereksinim olan çocuğa sahip anne babaların aile katılım düzeylerine bakıldığında araştırmadaki katılımcıların %36,2'sinin (n=34) katılımının düşük, %38,3'ünün (n=36) velinin katılımının orta ve %25,5'inin (n=24) katılımı ise yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Araştırmada ailelerin %74,5'inin düşük ve orta düzeyde katılım sahibi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne ya da baba olma durumuna göre katılımın farklılaşp farklılaşmadığı sorusunda elde edilen sonuçlara göre katılımın hiçbir boyutunda ailelerin katılımlarının farklılaşmadığı diğer bir deyişle katılımın anne ya da baba olmak üzere anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ve anne babaların katılım düzey ve durumlarının birbirine benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, özel gereksinimi olan bireylerin ebeveynlerinin katılım konusunda istekli olduklarını gösterebilir.

Anne babaların yaş durumlarına göre katılımlarının farklılaşp farklılaşmadığı sorusunda elde edilen sonuçlara göre, okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler boyutu haricinde katılımcıların yaşlarına göre katılımın farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özel gereksinimi olan bireylerin anne babalarının yaşları katılımı etkileyen bir etmen olarak bulunamamıştır. Yalnızca okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler boyutunda, 30- 40 yaş arasındaki katılımcılar ile 41 yaş ve üzeri olan katılımcılar arasında katılım farklılaşmaktadır. Bu sonuçlara göre, 41 yaş ve üzeri anne ve babaların okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler boyutunda daha fazla katılım gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Ancak genel bir ifadeyle ailelerin yaşlarıyla katılımları arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı söylenebilir.

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin mesleklerine göre katılımlarının farklılaşp farklılaşmadığı sorusunda elde edilen sonuçlara göre, okulda aile katılımı, evde aile katılımı ve diğer aileler ile kurulan iletişimin konusu boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Bulunan farkta, mesleği ev hanımı, işsiz, işçi ve esnaf olan anne babaların katılımlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte diğer katılım alanları olan okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, anne-babalık yeterlik algısı ve anne babalık rolü yapması boyutlarında ise anne babaların mesleği ile katılımın bu boyutlarının farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre katılımlarının farklılaşp farklılaşmadığı sorusunda elde edilen sonuçlara göre okulda aile katılımı ve evde aile katılımı boyutlarında istatistiksel olarak katılımın farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu sonuca göre, ortaokul ve lise mezunu anne babaların okulda aile katılımı puanlarının üniversite mezunu olan anne babalardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine anlamlı bir farklılık tespit edilen bir diğer boyut ise, evde aile katılımı boyutudur. Bu boyutta üniversite mezunu olan anne babaların evde aile katılımı puanlarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçekte yer alan diğer boyutlarla ise, ailelerin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yani ailelerin meslekleri değiştikçe ailelerin okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, anne-babalık yeterlik algısı, anne babalık rolü yapması ve diğer aileler ile kurulan iletişim konusu boyutlarında katılımları farklılaşmamaktadır.

Özel gereksinimi olan çocukların yetersizlik türüne göre anne babalarının katılımlarının farklılaşp farklılaşmadığı sorusunda elde edilen sonuçlara göre, otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip anne-babaların okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler ve evde aile katılımı boyutlarından aldıkları puanların dil ve konuşma bozukluğu olan çocuğa sahip anne babaların aldıkları puanlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşitme yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip ebeveynlerin okulda aile katılımı ve anne babalık rolü boyutları puanlarının dil ve konuşma bozukluğu olan çocuğa sahip anne babalardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer boyutlarda ise ailelerin katılımlarının yetersizliğin türüne göre değişmediği görüşmüştür.

Özel gereksinimi olan çocukların yaşlarına göre anne babalarının katılımlarının farklılaşp farklılaşmadığı sorusunda elde edilen sonuçlara göre, okulda ve evde aile katılımı boyutlarında 6-12 yaş arası özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin katılımlarının 12 yaş ve üzeri olan özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelere kıyasla farklılaştığı ve daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, anne-

babalık yeterlik algısı, diğer aileler ile kurulan iletişimin konusu ve anne babalık rolü yapması boyutu puanlarının özel gereksinimi olan çocuğun yaşına göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçeğin 6. maddesinde özel gereksinime sahip olan anne babaların çocuklarının eğitimi ile ilgili olarak diğer aileler ile konuşup konuşmadıkları sorulmuş ve ailelerin 85'i çocuklarının eğitimleri ile ilgili olarak başka ailelerle konuşmadıklarını bu konuda başkalarıyla iletişime geçemediklerini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan yalnızca dokuz ebeveyn çocuklarının eğitimleri ile ilgili olarak diğer ailelerle konuştuklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmada kullanılan ölçeğin 7. maddesinde özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babalara çocuklarının eğitimleri hakkında iletişim kurdukları diğer ailelerle neler konuştukları sorulmuştur. Bu soruya görüşüklerini ifade eden yalnızca 6 ebeveyn cevap vermiştir. Aileler genel olarak dersler hakkında, öğretmenler hakkında ve diğer çocukların durumu hakkında konuştuklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmada kullanılan ölçeğin 9. maddesinde diğer aileler ile iletişime geçen ebeveynlere bu iletişimin kendilerine nasıl bir fayda sağladığı sorulmuştur ve katılımcılar sağladığı faydaları; çocuklarına güvenli ve sosyal bir ortam sağlamak, çocuklarının gelişimini diğer çocuklar ile kıyaslama sağlamak, eğitime yönelik farklı bakış açıları sağlamak, ödevleri hakkında yardımcı olmak ve diğer ailelerden öneri almayı sağlamak şeklinde ifade etmişlerdir.

5.2. Tartışma

Bu araştırmada özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların aile katılımları ve aile katılımlarını etkilediği düşünülen bazı etmenleri incelenmiştir. Çalışmanın alt amaçları doğrultusunda yedi soruya yanıt aranmıştır. Özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların katılımlarının düzeyi ve ailelerin katılımlarının anne baba olma durumlarına, yaş durumlarına, meslek durumlarına, eğitim seviyelerine, çocuklarının yetersizliğinin türüne ve çocuklarının yaşına göre farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

Mevcut araştırmada yer alan ilk amaç doğrultusunda ailelerin katılımlarının ne düzeyde olduğu sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların %75,5'inin katılımlarının düşük ya da orta düzeyde olduğu görülmüştür. Yapılan araştırma sonucundan farklı olarak Şaban (2011, s. 1) yılında yaptığı bir araştırmada velilerin çocuklarının eğitimine katılımlarının genel olarak yüksek olduğunu bulmuştur.

Kotaman (2008, s. 135) yılında yaptığı çalışmada ailelerin katılım düzeylerini ortaya koymayı hedeflemiş ve araştırma sonucunda ailelerin katılımlarının genel olarak yüksek olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Alanyazında ailelerin katılımının yüksek olduğu bulgusuna ulaşan araştırmaların yanı sıra ailelerin katılımının düşük olduğu bulgusuna ulaşan araştırmalar da bulunmaktadır. Köksal-Eğmez (2008, s. 1) yaptıkları bir çalışmada ailelerin çocuklarının eğitimine katılım durumlarının düşük olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Alanyazında yer alan çeşitli bulgular da göz önüne alındığında özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin katılım düzeyleriyle ilgili daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Araştırmanın ikinci alt amacı doğrultusunda özel gereksinimi olan bireylerin anne babalarının katılımlarının anne - baba olma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda katılımcıların aile içindeki rolünün anne ya da baba olmalarına göre katılımlarının, katılımın hiçbir boyutunda farklılaşmadığı; katılımlarında birbirlerine benzer sonuçlara sahip oldukları görülmüştür. Bu bulgu alanyazındaki önceki araştırmaların sonuçlarına benzer bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Örneğin Sucuoğlu (1996, s. 25) yaptığı bir çalışmada çocukları kaynaştırma programlarına devam eden anne babaların katılımları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemiş ve araştırma sonucunda katılımları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Alanyazında özel gereksinimi olan bireylerin anne babalarının yanı sıra normal gelişim gösteren çocukların anne babalarının katılım düzeylerini karşılaştıran araştırmalar da bulunmaktadır. Yakıcı (2018, s. 1) yaptığı bir araştırma kapsamında veli cinsiyetine göre katılımın farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırma sonucunda okul öncesi eğitimde aile katılımı düzeylerinin tüm boyutların ailelerin katılımlarının veli cinsiyetine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bundan farklı olarak, Özcan (2012, s. 1) tarafından yapılan bir araştırmada ise kadın veliler ile erkek velilerin çocuklarının okulundaki eğitim uygulamalarına katılımları karşılaştırılmış ve araştırma sonucunda kadın veliler ile erkek veliler arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Sonuçta ise kadın velilerin katılımının erkek velilerden daha yüksek katılım puanına sahip olduğu görülmüştür. Buradan hareketle araştırmanın sonuçlarının bazı araştırma sonuçlarıyla örtüştüğü ancak bazı araştırma sonuçlarıyla örtüşmediği söylenebilir. Elde dilen bulgulardan da yola çıkılarak alanyazında daha fazla özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların katılımlarının karşılaştırılmasını amaçlayan çalışmalar yapılmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Araştırmada alt amaçlar doğrultusunda yanıt aranan üçüncü soru anne babaların yaşları ile katılımları arasında bir ilişki olup olmadığı yani katılımlarının yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Elde edilen bulgularda okulda aile katılımı, evde aile katılımı, anne-babalık yeterlik algısı, diğer aileler ile kurulan iletişimin konusu ve anne babalık rolü yapması boyutlarında ailelerin katılımlarının yaşa göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yalnızca okul ve aile arsındaki tüm ilişkiler boyutunda ailelerin katılımlarının farklılaştığı ve yaşı 41 ve üzeri olan anne babaların 30-40 yaş arasındaki ebeveynlere kıyasla daha fazla katılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Cone ve diğerleri (1985, s. 1) yaptıkları bir araştırmada anne yaşının katılımı yordayıp yordamadığı araştırmış ve anne yaşının katılımı yordayıcı bir değişken olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte Sucuoğlu da (1991, s. 1) yaptığı bir çalışmada anne baba katılımlarının farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiş ve araştırma sonucunda anne-baba katılımının yaşa göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Elde edilen bilgilerin genellenebilmesi amacıyla özel gereksinimi olan bireylerin eğitiminde aile katılımının yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştıran daha fazla araştırma yapılması ihtiyacı vardır.

Araştırmada yanıt aranan bir diğer soru özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların mesleklerine göre çocuğunun eğitimine katılım durumlarının farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Yapılan araştırma sonucunda okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, anne-babalık yeterlik algısı ve anne babalık rolü yapması boyutlarında özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin mesleğine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte mesleği öğretmen, mühendis, subay, doktor, yüksek bürokrat, öğretim üyesi olan ebeveynlerin aile katılımı puanlarının, evde aile katılımı ve diğer aileler ile kurulan iletişim konusu boyutlarından aldıkları puanların mesleği ev hanımı, işsiz, işçi, esnaf olan ebeveynlerden daha düşük olduğu görülmüştür. Anne baba mesleği ile katılım arasındaki ilişki diğer araştırma bulgularında da çelişkili olarak ifade edilmektedir. Sucuoğlu (1991, s. 1) yaptığı araştırmada anne baba katılımının mesleğe göre değişmediğini vurgulamıştır. Sucuoğlu, Küçüker ve Kanık (1994, s. 1) tarafından yapılan bir başka çalışmada baba katılımının katılımın ulaşım boyutunda mesleğe göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında da görülen çeşitli bulgular neticesinde özel gereksinimi olan çocuklarının anne babalarının katılımlarının mesleklerine göre farklılaşmadığı söylenebilir. Bununla birlikte alanyazında anne babaların mesleğinin katılımı etkileyen bir etmen olup olmadığıyla ilgili daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmada alt amaçlar doğrultusunda özel gereksinimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre çocuğun eğitimine katılım durumlarının farklılaşıp

farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan araştırmanın sonucunda okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, anne-babalık yeterlik algısı, anne babalık rolü yapması ve diğer aileler ile kurulan iletişimin konusu boyutlarında ailelerin katılımlarının farklılaşmadığı ancak ailelerin evde aile katılımı ve okulda aile katılımı boyutlarında katılımlarının farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Okulda aile katılımı boyutunda üniversite mezunu olan anne babaların katılımlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Bununla birlikte evde aile katılımı boyutunda ise üniversite mezunu anne babaların ortaokul mezunu anne babalara kıyasla katılım puanlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Alanyazına bakıldığında ailelerin katılımlarında eğitim durumlarının etkili olduğunu savunan araştırmaların yanı sıra ailelerin katılımlarının eğitim durumlarından etkilenmediğini savunan araştırmalar da mevcuttur. Xu ve Corno (2003, s. 503- 517) normal gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin eğitim durumlarının katılımlarını etkilediğini belirtmektedir. Sucuoğlu (1996, s. 25) kaynaştırma öğrencisine sahip ailelerin katılımında eğitim durumlarının katılımın en önemli yordayıcısı olduğunu belirtmiş ve eğitim düzeyi 11 yıl ve üzeri olan anne babaların katılımlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşımlardır. Piştav-Akmeşe ve Kayhan (2014, s. 39- 56) yaptıkları çalışmada bunun aksine kaynaştırma eğitimine devam eden annelerin eğitim düzeyleri ile çocuklarının eğitimlerine katılımları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşımlardır. Benzer şekilde Al-Dababneh (2017, s. 615- 630) yaptığı bir çalışmada özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin aile katılımları ile eğitim durumları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını incelemiş ve araştırma sonucunda eğitim durumu ile aile katılımı arasında anlamlı bir sonuç olmadığını belirtmiştir. Daha önce yapılan araştırmaların bulgularına da bakarak eğitim durumunun katılımı etkileyen bir etmen olarak görülemeyeceği düşünülebilir. Ailelerin eğitim durumlarının katılımın bir yordayıcısı olup olmadığına daha net bir şekilde karar verebilmek için alanyazında daha fazla çalışma yapılması gerekliliği vardır.

Çalışmada bir diğer soru olarak özel gereksinimi olan çocukların tanılarına göre anne-babalarının katılımların farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Anne-babalık yeterlik algısı ve diğer aileler ile kurulan iletişim konusu boyutları puanlarında katılımın yetersizlik türüne göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmasına karşın otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip anne babaların evde aile katılımı ve okul aile arasındaki tüm ilişkiler boyutunda aldıkları puanların dil ve konuşma bozukluğu olan çocuğa sahip anne babaların aldıkları puanlardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte işitme yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip anne babaların

katılımlarının dil ve konuşma bozukluğu olan çocuğa sahip anne babalarının katılımlarından daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Alanyazındaki çalışmalara bakıldığında ise Plunge ve Kratochwill (1995, s. 113- 138) yaptıkları çalışmalarında özel gereksinimi olan çocukların yetersizlik tanılarının ailelerinin aile katılımında etkili olduğu ve yetersizliğin türüne göre katılımın farklılaştığı sonucuna ulaşmışlardır. Sucuoğlu (1996, s. 25) ve Toros (2011, s. 1) ise çalışmalarında çocukların tanılarının ailelerin genel katılım puanlarında etkili olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Alanyazında bazı çalışmaların sonucunda yetersizlik türünün katılımı etkilemediği sonucu görülse de mevcut araştırmada bazı yetersizlik türlerinde ailelerin katılımlarının daha fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Çelişkili sonuçlar göz önüne alındığında alanyazında yetersizlik türünün katılımı etkileyen bir değişken olup olmadığıyla ilgili daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Araştırmada cevap aranan son soruda özel gereksinimi olan çocuğun yaşlarına göre anne babaların katılımlarının farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Araştırma sonucunda okul ve aile arasındaki tüm ilişkiler, anne-babalık yeterlik algısı, diğer aileler ile kurulan iletişimin konusu ve anne babalık rolü yapması boyutu puanlarında, yetersizliği olan çocuğun yaşına göre ailelerin katılımlarının farklılaşmadığı bulunmuştur. Ancak okulda aile katılımı ve evde aile katılımı boyutlarında yetersizliği olan çocuğunun yaşı 12 ve üzeri olan anne babaların katılımlarının, çocuğunun yaşı 6-12 olan velilerin katılımlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Buradan hareketle evde ve okulda aile katılımının yaş ilerledikçe arttığı söylenebilir. Ancak katılımın diğer boyutları için aynı durumun geçerli olmadığı görülmektedir. Sucuoğlu (1996, s. 25) yaptığı çalışmasında özel gereksinimi olan çocuğun yaşının ulaşım, özür hakkında bilgi yayma, evde eğitsel etkinlikler, sınıfta gözlem yapma ve özel eğitim sürecine katılma alanlarında farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. Normal gelişim gösteren çocuklarla yapılan çalışmalarda ise çocuk yaşının anne babanın eğitim sürecine katılımında önemli bir değişken olduğu; ilkökul çağında çocukları olan anne babaların katılımının lise çağında çocukları olan anne babaların katılımından fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Singh vd., 1995, s. 299- 317). Alanyazında yer alan çeşitli bulgular da göz önünde bulundurularak yetersizliği olan çocuğun yaşına göre ailelerin katılımlarının farklılaştığına dair çeşitli sonuçlar bulunmaktadır. Ancak özel gereksinimi olan çocuğun yaşına göre katılımın farklılaşp farklılaşmadığıyla ilgili daha fazla çalışma yapılması gerekliliği vardır.

Araştırmada açık uçlu sorulardan elde edilen bulgularla ilgili olarak ölçeğin altıncı sorusunda özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne ve babalara çocuklarının eğitim hayatları ile ilgili olarak diğer özel gereksinimi olan çocukların aileleriyle konuşma durumları sorulmuş ve araştırmaya katılan 94 aileden 85'inin diğer ailelerle konuşmadıkları görülmüştür. Katılımcılar açısından bakıldığında diğer ailelerle iletişim halinde olan aile sayısının oldukça sınırlı bir sayıda olduğu söylenebilir. Ailelerin diğer ailelerle az konuşma sebeplerinin ortaya konması gerekmektedir. Ailelerin diğer ailelerle kurdukları iletişimin de katılımı önemli bir boyut olarak görüldüğü göz önüne alındığında diğer ailelerle görüşen aile sayısındaki bu azlığın alanyazın açısından önemli bir bulgu olduğu söylenebilir.

Araştırmada yer alan bir diğer açık uçlu soru olan yedinci soruda diğer ailelerle iletişim halinde olan ailelere diğer ailelerle ne konuştukları sorulmuştur. Elde edilen bulgulara ailelerin genel olarak çocuklarının eğitimi ve okul hayatı hakkında konuştukları görülmüştür. Araştırmada yer alan son açık uçlu soru olan dokuzuncu soruda diğer ailelerle konuşmanın ailelere ne gibi faydalar sağladığı sorulmuştur. Araştırmada yer alan 94 katılımcı arasından yalnızca beş katılımcı soruya cevap vermiştir. Bu soruya ailelerin yine oldukça az bir miktarının cevap verdiği görülmektedir. Soruyu cevaplayan aileler arasında 1 ebeveyn, diğer ailelerle kurulan iletişimin kendilerine sağladığı faydalar arasında çocuklarının eğitimi diğer çocuklarla kıyaslama imkanı verdiğini söylemiştir. Özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin diğer ailelerin çocukları ile kendi çocuklarını kıyaslama yoluna gitmeleri ve bu kıyaslamaların aile katılımı açısından nasıl karşılanması gerektiği önemlidir.

Bu araştırmada üç farklı ilçede yaşayan ve özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerden veri toplanması amaçlanmıştır. Ancak ailelerin ölçekleri doldurmamaları önemli bir sınırlılık oluşturmuştur. Araştırmada elde edilen verilerin bu sınırlılıklar bağlamında ele alınması önerilmektedir.

5.3. Öneriler

Yapılan bu araştırmada özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin katılımları ve katılımlarını etkilediği düşünülen bazı etmenler araştırılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular ışığında ileri araştırmalara yönelik olarak şunlar önerilebilir:

- Bu çalışmada özel gereksinimi olan çocukların aile katılımlarını etkilediği düşünülen bazı değişkenler incelenmiştir. İleride yapılabilecek araştırmalara katılımı

etkilediđi dūřūnūlen daha farklı deđiřkenlerle çalıřılması ōnerilebilir. Ya da daha farklı ōrneklemlerde çalıřmanın yūrūtūlmesi ōnerilebilir.

- Yapılan bu arařtırma dođrudan ōzel gereksinimi olan bireylerin ailelerinin katılımlarını ōlmek amacıyla geliřtirilmiř bir ōlekle yūrūtūlmemiřtir. Bu durumdan yola çıkarak dođrudan ōzel gereksinimi olan çocukların ailelerinin katılımlarını ōlmeyi hedefleyen ōlekler geliřtirilmesi ve aile katılımını etkileyen etmenler konulu arařtırmaların bu ōlekler kullanılarak yūrūtūlmesi ōnerilebilir.

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında ōzel gereksinim olan bireylerin anne babalarıyla ilgili olarak uygulamaya yōnelik olarak şunlar ōnerilmektedir:

- Ailelerle ilgili olarak yūrūtūlen aile eđitimi çalıřmalarının katılıma etki ettiđi dūřūnūlen bulgular da gōz ōnūnde bulundurularak yūrūtūlmesi tavsiye edilebilir. Őrneđin; aynı yař grubunda benzer katılım puanlarına sahip anne babalara ortak eđitimler dūzenlenebilir.

KAYNAKÇA

- Ahmetoğlu, E. ve Aral, N. (2008). Schaffer kardeş davranışı değerlendirme ölçeğinin Türkçe Uyarlaması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16 (2), 379-388.
- Al-Dababneh, K. A. (2017). Barriers preventing parental involvement in mainstream education of children with specific learning disabilities: parent perspectives. *European Journal of Special Needs Education*, 33(5), 615-630.
- Amato, G., & Paul, R. (1999). Non resident father childrens well-being: A meta analysis. *Journal of Marriage and The Family*, 61(3), 557-573.
- Baker, L., Allen, J., Shockley, B., Pellegrini, A. D., Galda, L. & Stahl, S. (1996). *Connecting school and home: Constructing partnerships to foster reading development*. US: National Reading Research Service.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1990). *1. Aile Şurası: Raporlar, Görüşmeler, Kararlar*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu yayınları.
- Bursal, M. (2016). *Araştırma deseni*. Ankara: Eğitim Kitap.
- Carlisle, E., Stanley, L., & Mary Kemple, K. (2005). Opening doors: Understanding school and family influences on family involvement. *Early Childhood Education Journal*, 33(3), 155-162.
- Cavkaytar, A., Batu, S., Kartal, B., Çetin, O.B. ve Güllipınar, F. (2004). *Gelişimsel geriliği olan çocuğa sahip ailelerin aile özelliklerinin ve yaşadıklarının belirlenmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Cavkaytar, A. (2012). *Özel Eğitimde aile eğitimi ve rehberliği*. Ankara: Vize basın yayın.
- Çakıroğlu, O. (2016). *Özel eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel eğitim sosyolojisi, (2.Basım)*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Cone, J.D., Delawyer, D.D., & Wolfe, V.V. (1985). *Parent/Family Involvement Index*. WV: West Virginia University.
- Coyote, C. (2007). *Principal attitude toward parent involvement in South Dakota secondary schools* (Unpublished doctoral dissertation). University of South Dakota, South Dakota.
- Cömert, D. ve Güleç, H. (2004). Okulöncesi eğitim kurumlarında aile katılımının önemi: öğretmen-aile-çocuk ve kurum. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilim Dergisi*, 6(1), 131-145.

- Çelik, R.R. (2003). *Zihin engelli çocuğu olan anne-babaların okulda anne-baba katılımına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Dabrowski, D.M. (2004). Encouraging active parent participation in Iep team meetings. *Teaching Exceptional Children*, 36(3), 34-39.
- Dinç, B. (2008). *Eğitime ailenin katılımı. Okul aile ve çevre işbirliği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Ensari, H. ve Zenbat, R. (1999). *Yönetim stillerinin ailenin okul öncesi eğitim programlarına katılım üzerindeki etkileri*. İstanbul: Ya- Pa Yayıncılık.
- Epstein, J. L. (1987). Parent involvement: What research says to administrators. *Educational and Urban Sociology*, 19(2), 119-137.
- Epstein, J.L., & Salinas, K.C. (1993). *Survey of teacher in elementary and middle grades*. Baltimore: Johns Hopkins University.
- Epstein, J.L. (1995). School/ Family/ Community Partnerships. *Phi Delta Kappan*, 76 (9), 701-712.
- Epstein, J. L., Sanders, M. G., Simon, B. S., Salinas, K. C., Jansorn, N. R., & Van Voorhis, F. L. (2002). *School, famil and community partnerships: Your hand book for action (2nd Edition)*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Eracar, N. (2003). *Farklı Gelişen Çocuklar*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Erdoğan, Ç. ve Demirkasımoğlu, N. (2010). Ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 16(3), 399-431.
- Eripek, S. (2007). *Özel eğitim ve kaynaştırma uygulamaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları.
- Fantuzzo, J., Tighe, E., & Childs, S. (2000). Family involvement questionnaire: a multivariate assessment of family participation in early childhood education. *Journal of Educational Psychology*, 92(2), 367-376.
- Fantuzzo, J., Mcwayne, C., Perry, M.A., & Child, S. (2004). Multiple dimension of family involvement and their relations to behavioral and learning competencies for urban, low income children. *School Psychology Rewiew*, 33(4), 467-480.
- Fishel, M., & Ramiel, L. (2005). Evidence based parent involvement intervemtions with school aged chidlren. *School Psychology Quarterly*, 20(4), 371-402.

- Gordon, I. J. (1970). *Parent involvement in compensatory education*. Urbana: University of Illinois Press.
- Grolnick, W. S., & Slowiaczek, M. L. (1994). Parents' involvement in children's schooling: A multi dimensional conceptualization and motivational model. *Child Development*, 65(1), 237-252.
- Gümüşeli, A.İ. (2004). Ailenin katılım ve desteğinin öğrenci başarısına etkisi. *Özel Okullar Birliği Bülteni*. 2(6), 14-17.
- Gürşimşek, I., Kefi, S. ve Girgin, G. (2007). Okulöncesi eğitime babaların katılım düzeyi ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Hacattepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 181-191.
- Hoover-Dempsey, K. V., Battiato, A.C., Walker, J. M. T., Reed, R. P., Dejong, J.M. & Jones, K.P. (2001). Parental Involvement in Homework. *Educational Psychologist*, 36(3), 195-209.
- Hughes, P., & Naughton, G. M. (2000). Consensus, dissensus or community: The politics of parental involvement in early childhood education. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 1(3), 241-258.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2) 1-13.
- Keçeli-Kayısılı, B. (2008). Akademik başarının arttırılmasında aile katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Dergisi*, 9(1), 69-83.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Kırcaali-İftar, G. (1992). Özel eğitimde kaynaştırma. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 16(86), 45-50.
- Kotaman, H. (2008). Türk ana babalarının çocuklarının eğitim öğretimlerine katılım düzeyleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 135-149.
- Köksal-Eğmez, C.F. (2008). *Okulöncesi eğitim kurumlarında ailenin eğitime katılımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lindberg., E.N. ve Oğuz, K. (2016). İlkokul ve ortaokullarda aile katılımı: Bir geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Journal of Human Science*, 13(3), 4135-4151.
- Lindberg, E.N. (2017). Aile katılımı: bir kavramsal ve durumsal analiz çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(1), 51-72.

- Mehall, K.G., Spinrad, T.L., Eisenberg, N., & Gaertner, B.G. (2009). Examining the relations of infant temperament and couples' marital satisfaction to mother and father involvement: a longitudinal study. *Arizona State University Fathering*, 7(1), 23-48.
- Meral, B.F. (2006). *Babaların zihin engelli çocuk yetiştirilmesine yönelik katılım durumlarının belirlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2006). *Özel eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Ankara: Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeligi_07072018.pdf adresinden erişilmiştir.
- Murdock, G.P. (1949). *Social structure*, Newyork: MacMillian.
- Oğuz, K. (2012). *İlköğretim okullarında aile katılımı: Ölçek uyarlaması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Özbey, F. (2012) *Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Özcan, Ç. (2012). *Okul öncesinde aile katılımı ile çocukların akademik benlik saygısı düzeyi arasındaki ilişkinin anne-baba görüşlerine göre incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Özyürek, L. (1983). Çocuğumun öğretmeni. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16(2), 61-74.
- Pashos, A., & McBurney, D. H. (2008). Kin relationships and the care giving biases of grandparents, aunts and uncles: a two-generational questionnaire study. *Human Nature*, 19(1), 311–330.
- Piştav-Akmeşe, P. ve Kayhan, N. (2014). Okul öncesi ve ilkokula devam eden özel gereksinimli öğrencilerin aile katılım düzeylerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(2), 39-56.
- Plunge, M. M., & Kratochwill, T. R. (1995). Parental knowledge, involvement and satisfaction with their child's special education services. *Special Services in the Schools*, 10(1), 113-138.

- Salıcı-Ahioğlu, Ő. (2006). *Öğretmen ve veli görüşlerine göre farklı sosyoekonomik düzeydeki ailelerin ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okuma yazma sürecini etkileme biçiminin değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). ukurova Üniversitesi, Adana.
- Shaw, S.L. (2005). Grandparent involvement in the communication development of children who are deafblind. *Educational Gerontology*, 31(1), 51-71.
- Singh, K, Bickley, P.G. Trivette, P., Anderson, E., Keith, Z., & Keith, P.B. (1995). The effects of four components of parental involvement on eighth grade student achievement: Structural analysis of NELS-88 data. *School Psychology Review*, 24(2), 299-317
- Sönmez, M. (2012.) *Özel eğitimde aile eğitimi ve rehberliği*. Ankara: Vize yayıncılık.
- Spann, S. J., Kohler, F. W., & Soenksen, D. (2003). Examining parents' involvement in and perceptions of special education services: An interview with families in a parents support group. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 18(4), 228-237.
- Stephenson, J. R. & Dowricke, M., (2000). Parent priorities in communication intervention fo ryoung students with severe disabilities. *Education and Traning in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 35(1), 25-35.
- Sucuoğlu, B. (1991). *Anne babaların özel eğitim okullarını algılamaları* (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sucuoğlu, B., Küçükler, S. ve Kanık, N. (1994). *Anne babaların özürlü çocuklarının eğitime katılımları*. Yayınlanmamış Araştırma Raporu A.Ü. Araştırma Projesi Fonu. Proje Kod: 92-04-00-01.
- Sucuoğlu, B. (1996) Kaynaştırma programlarına anne-baba katılımı. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(2), 25-43.
- Şaban, C. (2011). *İlköğretim okullarında velilerin eğitime katılım düzeyleri ve tercih ettikleri katılım türleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Şahin, T., F. ve Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına niçin gereksinim duyulmuştur? Aile eğitim programları neden önemlidir? *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(12), 7-13.
- Şimşek, H. ve Tanaydın, D. (2002). İlköğretimde Veli Katılımı. Öğretmen veli psikolojik danışma üçgeni. *İlköğretim Online*, 11, 12-16.

- Tezel-Şahin, F. ve Ünver, N. (2005). Okulöncesi eğitim programlarına aile katılımı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 23-30.
- Toros, F. (2011). *Aile katılımının genel eğitim sınıflarındaki özel gereksinimli öğrencilerin okuma becerileri ile annelerin ilköğretim okulundan memnuniyetleri üzerindeki etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Turbville, V.P., & Marquis, J.G. (2001). Father participation in early education programs. *Topics in Early Childhood Special Education*, 21(4), 223-231.
- Turnbull, A.P., & Turnbull, H.R. (2006). *Families Professionals and exceptionality* (5.ed.). Upper Saddle River NJ: Merrill/Prentice Hall.
- Turnbull, A.P., Turnbull, H.R., & Wehmeyer, M.L. (2007). *Exceptional lives: Special education in today's schools* (5.ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall.
- Tutkun, Ö.F. ve Köksal, E.A. (2002). Okul-Aile İşbirliğinde Yeni Yaklaşımlar. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8, 216–224.
- Xu, J. & Corno, L. (2003). Family help and homework management reported by middle school students. *The Elementary School Journal*, 103(5), 503-517.
- Yakıcı, A.P. (2018). *Okulöncesi velilerinin aile katılımını yordayan değişkenlerin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Yavuzer, H. (2003). *Yaygın anne-baba tutumları: ana baba okulu* (10. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yaylacı, A.F. (1999). *İlköğretim okullarında velilerin okula katılımı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yazar, A., Çelik, M. ve Kök, M. (2008). Aile katılımının okul öncesi eğitimde ve 2006 okul öncesi eğitim programındaki yeri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 233-243.
- Yıldız, H. (2018). *Kaynaştırma raporlu çocuğa sahip ailelerin çocuklarının eğitimlerine katılımlarının ve öğretmenle görüşme sıklıklarının eğitimden memnuniyete etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EKLER

Ek Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
EK 1	Araştırma Gönüllü Katılım Formu	56
EK 2	Katılımcı Bilgi Formu	57
EK 3	Araştırma İzni	58

EK-1

Araştırma Gönüllü Katılım Formu

Bu çalışma, özel gereksinimi olan bireylerin aile katılımları ve aile katılımlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi başlıklı bir araştırma çalışması olup yetersizliği olan çocukların ailelerinin aile katılımını ortaya çıkarma amacını taşımaktadır.

Gönüllülük esasına dayanan bu çalışmada araştırmanın amacı doğrultusunda sizlerden veriler toplanacaktır. Kimliğinizi belirtecek bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır

Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında hiçbir suretle kullanılmayacak ve siz değerli katılımcının izni olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.

Sizden toplanan veriler gizlilik ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.

Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Çalışmaya ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Özel Eğitim bölümünden Havva Pamuk'a (mail/tel) yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Havva Pamuk

Cep Tel :0543 543 9483

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla katılmaktayım ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

EK-2
Katılımcı Bilgi Formu

1) Katılımcının rolü nedir?

- a) Anne
- b) Baba

2) Katılımcının yaşı nedir?

- a) 30'dan az
- b) 31-40
- c) 41'den büyük

3) Katılımcının mesleği nedir?

- a) Ev kadını, işsiz
- b) Öğretmen, subay mühendis doktor
- c) İşçi, esnaf
- d) Yüksek bürokrat, öğretim üyesi

4) Katılımcının eğitim düzeyi nedir?

- a) İlkokul
- b) Ortaokul
- c) Lise
- d) Üniversite

5) Ailede bulunan çocuğun yetersizlik türü nedir?

- a) Zihin
- b) İşitme
- c) Görme
- d) Otizm
- e) Dil ve konuşma güçlüğü
- f) Ortopedik
- g) Diğer

6) Ailede yetersizliği olan çocuğun yaşı nedir?

- a) 6-12
- b) 12 ve üzeri

EK-3
ARAŞTIRMA İZİNİ

T.C.
GAZİANTEP VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

16/04/2018

Sayı : 34659092/605.01/7695674
Konu : Araştırma İzin Talebi
(Havva PAMUK)

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün 08.01.2018 tarihli ve E.2293 sayılı yazısı.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Özel Eğitim Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Havva PAMUK'un "Özel Gereksinimi Olan Çocuğa Sahip Anne-Babaların Aile Katılmaları ve Aile Katılmalarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi" konulu anket çalışması kapsamında, ekli listede belirtilen ilimiz ilçelerindeki ilkokul ve ortaokullarda öğrenim gören öğrencilere anket uygulama isteği, ilgi yazıda belirtilmektedir.

Bu kapsamda Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitimi, Anabilim Dalı Özel Eğitim Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Havva PAMUK'un araştırma çalışma isteği, Bakanlığımız Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22.08.2017 tarihli ve 12607291 (2017/25) sayılı genelgesi kapsamında değerlendirilmiş olup; araştırmacının, araştırmasının bitiminden itibaren 15 gün içerisinde araştırma sonuçlarını 2 kopya halinde CD içerisinde Müdürlüğümüze bildirmesi şartıyla, ekli listede belirtilen ilimiz ilçelerindeki ilkokul ve ortaokullarda öğrenim gören öğrencilere, eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde ve gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması, Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosu bünyesinde oluşturulan komisyonun uygunluk raporu doğrultusunda uygun mütalaa edilmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde; Olurlarınıza arz ederim.

Cengiz METE
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
.../04/2018

Uğur ALADAĞ
Vali a.
Vali Yardımcısı

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı SOYADI : Havva PAMUK
Doğum Yeri : Dört Yol
Doğum Tarihi : 20.12.1994

Eğitim Durumu

Lise	Dört Yol Anadolu Öğretmen Lisesi	2012
Lisans	Mustafa Kemal Üniversitesi Özel Eğitim Öğretmenliği	2016
Yüksek Lisans	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Özel Eğitim Anabilim Dalı	Devam ediyor

Yabancı Dil

İngilizce: Okuma (Orta), Yazma (Orta), Konuşma (Orta)

Mesleki Geçmiş

Görev	Kurum	Çalışma Tarihleri
Öğretmen	Milli Eğitim Bakanlığı Sakçagözü İlkokulu	2017'den beri

Akademik Çalışmalar

Yayınlar

Seminer ve Çalıştaylar

Sertifikalar: Certificate of ERASMUS, Certificate of Erasmus +, certificate of Preventive Pedegogy.

İletişim: 0552 277 3180

E-posta adresi: havva_pmk1995@outlook.com